

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตปริญญาโท ภาคพิเศษ ศูนย์พิษณุโลก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร” ผู้ศึกษาได้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาค้นคว้า ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
 - 1.1 ความหมายของการเรียนรู้
 - 1.2 แบบแผนของการเรียนรู้
 - 1.3 แนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง
2. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต
 - 2.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต
 - 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 2.3 หลักของการศึกษาตลอดชีวิต
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 3.1 ความหมายของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 3.2 ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 3.3 ลักษณะและขั้นตอนของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 3.4 บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 3.5 องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
 - 3.6 ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
4. แนวคิดในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
5. การจัดการศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
 - 5.1 ประวัติความเป็นมา
 - 5.2 สภาพปัจจุบันของคณะศึกษาศาสตร์
 - 5.3 การบริหารและการจัดการศึกษา
 - 5.4 การจัดการศึกษา
 - 5.5 หลักสูตรที่เปิดสอน

6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสมองและพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ การยอมรับ การรับรู้ จนเกิดความคิดใหม่ พฤติกรรมใหม่หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนรู้เป็นกระบวนการเพราะการเรียนรู้มิได้หมายถึงเฉพาะทักษะ การอ่าน การเขียน การปฏิบัติเท่านั้น แต่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น อารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ การประพฤติปฏิบัติ การเรียนรู้เป็นกระบวนการภายในซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ (Bloom, 1979, unpagued อ้างอิงใน เสาวคนธ์ วงศ์ศุภชัยนิมิต, 2546, หน้า 8-10)

1. ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึง การแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ความรู้ หรือความเข้าใจผ่านกระบวนการเรียนรู้ ที่มีความรู้ ความคิด และทักษะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้ด้วยการฟัง ได้ตอบ อ่าน คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ผูกพัน ค้นคว้า วิจัย ฯลฯ ซึ่งเป็นที่ซับซ้อนมากกว่าการมอง

การเรียนรู้ มีความหมายลึกซึ้งมากกว่าการสั่งสอน หรือการบอกเล่าให้เข้าใจและจำได้เท่านั้น ไม่ใช่เรื่องของการทำตามแบบ ไม่ได้มีความหมายต่อการเรียนในวิชาต่างๆเท่านั้น แต่ความหมายคลุมไปถึง การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอันเป็นผลจากการสังเกตพิจารณา ไตร่ตรอง แก้ปัญหาทั้งปวงและไม่ชี้ชัดว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปในทางที่สังคมยอมรับเท่านั้น การเรียนรู้เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เป็นความเจริญงอกงาม เน้นว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นการเรียนรู้ต้องเนื่องมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกหัด และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นควรจะต้องมีความคงทนถาวรเหมาะสมแก่เหตุเมื่อพฤติกรรมดั้งเดิมเปลี่ยนไปสู่พฤติกรรมที่มุ่งหวัง ก็แสดงว่าเกิดการเรียนรู้แล้ว

การเรียนรู้ จำแนกได้เป็น 3 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา ด้านจิตใจและความรู้สึก และด้านทักษะหรือการปฏิบัติ ดังนี้

1.1 ด้านสติปัญญา (cognitive domain) เป็นความสามารถทางด้านสมองในการคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แยกออกเป็นพฤติกรรมย่อย 6 ชั้น คือ ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล

1.2 ด้านจิตใจและความรู้สึก (effective domain) เป็นความสามารถในการรู้สึกต่อสิ่งต่าง ๆ รวมถึงเจตคติ ความเชื่อ และค่านิยม แยกออกเป็นพฤติกรรมย่อย 5 ชั้น คือ การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า การรวบรวมและจัดระบบค่านิยมและการสร้างลักษณะนิสัย

1.3 การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ถาวร ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะรับและจำสิ่งที่จะผ่านการเรียนรู้มาแล้วเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน

1.4 การเรียนรู้ไม่ใช่สิ่งที่สังเกตได้โดยตรง เพราะว่ากระบวนการของสมองที่ซับซ้อนมีผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ เราสามารถสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ขณะที่กำลังสอน และผู้เรียนกำลังบันทึกเนื้อหา การกระทำเช่นนี้ไม่ใช่สิ่งที่จะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นแล้ว

2. **แบบแผนของการเรียนรู้** โดยหลักทั่ว ๆ ไป สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การเรียนรู้ที่ไม่มีรูปแบบ (informal learning) หมายถึงกระบวนการที่บุคคลมีการปฏิบัติสัมพันธ์กับระบบสังคม และวัฒนธรรม บุคคลสามารถพัฒนาทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ค่านิยม เจตคติ และประเพณีอันเหมาะสมตามลักษณะพฤติกรรมของบุคคลในวัฒนธรรมหนึ่งโดยอาศัยกระบวนการทางสังคม พฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับวัฒนธรรมทางสังคมเป็นตัวกำหนดลักษณะการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล ถือเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ไม่มีรูปแบบ โดยเกิดในสภาวะดังนี้

1.1.1 จากการเรียนรู้โดยบังเอิญ (random or incidental learning) อาจเป็นผลได้จากเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยผู้เรียนมิได้เจตนา

1.1.2 จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) เป็นการเรียนที่เกิดจากความสนใจความตั้งใจของผู้เรียน และเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนด้วยตนเอง

1.1.3 การเรียนรู้จากกลุ่ม (collaborative learning) เป็นการเรียนรู้จากสมาชิกภายในกลุ่มการเรียนรู้ที่ร่วมมือกัน

1.2 การเรียนรู้ที่มีรูปแบบ (formal learning) เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะแน่นอนและมักเกิดขึ้นในสถาบันการศึกษา (provider sponsored) ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษาเหล่านี้มีหน้าที่โดยตรง ซึ่งจะมีกลุ่มบุคคลกำกับดูแลมีการให้คะแนน ปริญญาหรือประกาศนียบัตร ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างมีรูปแบบ พฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ที่มีรูปแบบ มักมีลักษณะที่ชี้เฉพาะและมีลักษณะที่พิเศษกว่าพฤติกรรมทางสติปัญญา ความคิด การพัฒนาการด้านประสาทและการเคลื่อนไหว ในกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะที่ไม่มีรูปแบบจะเน้นการพัฒนาด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคล

การเรียนรู้สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ทุกที่ อย่างมีรูปแบบและไม่มีรูปแบบ และเมื่อมนุษย์เกิดการเรียนรู้ขึ้น จะเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจจะสังเกตได้จากภายนอกคือการเปลี่ยนพฤติกรรม หากเกิดขึ้นภายในคือการเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ เจตคติ ทักษะต่าง ๆ

สรุป การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจาก การที่บุคคลทำกิจกรรมใด ทำให้เกิดประสบการณ์และเกิดทักษะต่างๆ ขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร

3. แนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การเรียนรู้ตามทฤษฎีของ Bloom (Bloom's Taxonomy) Bloom

ได้แบ่งการเรียนรู้เป็น 6 ระดับ

3.1 ความรู้ที่เกิดจากความจำ (knowledge) ซึ่งเป็นระดับล่างสุด

3.2 ความเข้าใจ (comprehend)

3.3 การประยุกต์ (application)

3.4 การวิเคราะห์ (analysis) สามารถแก้ปัญหา ตรวจสอบได้

3.5 การสังเคราะห์ (synthesis) สามารถนำส่วนต่างๆ มาประกอบเป็นรูปแบบใหม่ได้ให้แตกต่างจากรูปเดิม เน้นโครงสร้างใหม่

3.6 การประเมินค่า (evaluation) วัดได้ และตัดสินได้ว่าอะไรถูกหรือผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลและเกณฑ์ที่แน่ชัด

การเรียนรู้ตามทฤษฎีของเมเยอร์ (Mayor)

ใช้ในการออกแบบสื่อการเรียนการสอน การวิเคราะห์เป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญ ตามด้วยจุดประสงค์ของการเรียน โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนย่อย ๆ ด้วยกัน

1. พฤติกรรมควรชี้ชัดและสังเกตได้

2. เงื่อนไข พฤติกรรมสำเร็จได้ควรมีเงื่อนไขในการช่วยเหลือ

3. มาตรฐาน พฤติกรรมที่ได้นั้นสามารถอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด

การเรียนรู้ตามทฤษฎีของบรูเนอร์ (Bruner)

1. ความรู้ถูกสร้างหรือหล่อหลอมโดยประสบการณ์

2. ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบในการเรียน

3. ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความหมายขึ้นมาจากแง่มุมต่าง ๆ

4. ผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง

5. ผู้เรียนเลือกเนื้อหาและกิจกรรมเอง

6. เนื้อหาควรถูกสร้างในภาพรวม

การเรียนรู้ตามทฤษฎีของไทเลอร์ (Tylor)

1. ความต่อเนื่อง (continuity) หมายถึง ในวิชาทักษะ ต้องเปิดโอกาสให้มีการฝึกฝนทักษะในกิจกรรมและประสบการณ์บ่อย ๆ
 2. การจัดช่วงลำดับ (sequence) หมายถึง หรือการจัดสิ่งที่มีความง่ายและต่อเนื่องกันไปสู่สิ่งที่มีความยาก ดังนั้นการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้มีการเรียงลำดับก่อนหลัง เพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น
 3. บูรณาการ (integration) หมายถึง การจัดประสบการณ์จึงควรเป็นในลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้เพิ่มพูนความคิดเห็นและได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน เนื้อหาที่เรียนเป็นการเพิ่มความสามารทั้งหมด ของผู้เรียนที่จะได้ใช้ประสบการณ์ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน ประสบการณ์การเรียนรู้ จึงเป็นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างผู้เรียนกับสถานการณ์ที่แวดล้อม
- สรุป การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคล ทุกเพศทุกวัยและเกิดขึ้นทุก ๆ เวลาทั้งที่เป็นการเรียนรู้ซ้ำ ๆ เรื่องเดิมและการเรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ จนเกิดเป็นทักษะหรือความรู้สามารถนำไปใช้ได้ตลอดชีวิต ซึ่งทักษะหรือความรู้เหล่านั้นจะมีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมทางสมอง การแสดงออก และความรู้สึกนึกคิด ของแต่ละบุคคล

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต

1. ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตไว้ ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการ ผสมผสาน ระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 2)

รุ่ง แก้วแดง (2543, หน้า 78-79) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การเรียนรู้ที่รวมถึงการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้เรียน คือ ผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ตั้งแต่มก่อนเกิดจนตาย เรียนรู้ได้ทั้งชีวิต ครอบคลุมถึงคนที่ศึกษาด้วยตนเอง คนในวัยทำงาน ผู้สูงอายุ ฯลฯ

สุนทร สุนันท์ชัย (2543, หน้า 10) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ จากเกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน และพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และไม่เป็นทางการ

สุมาลี สังข์ศรี (2544, หน้า 2) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายและเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ทุกวัย ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ จากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกที่ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล

นิตยา สำเร็จผล (2547, หน้า 8-9) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) หมายถึง การเรียนรู้ที่เป็นการตอบสนองของความต้องการที่จำเป็นของความต้องการที่จะเรียนรู้ในส่วนของผู้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเป็นสำนักและความพยายามของหน่วยงานทางการศึกษาที่จะจัดสถานการณ์เพื่อจะอำนวยความสะดวกให้กับการเรียนรู้ การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะไม่รวมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในชีวิต

จากความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต สรุปได้ว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นเป้าหมายและอุดมการณ์ในการจัดโครงสร้างและระบบการจัดการศึกษา เพื่อให้บุคคลสามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตจึงให้ความสำคัญที่การจัดระบบโครงสร้างของการศึกษา ส่วน “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” เป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้สูงสุด จนเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลจากการประพฤติปฏิบัติจนกลายเป็นวัฒนธรรม กล่าวคือ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทุกช่วงอายุ และทุกรูปแบบของการเรียนรู้ ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยผู้เรียนริเริ่มขึ้นอย่างตั้งใจ และมีเป้าหมายในการพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ สมรรถภาพ และพฤติกรรม ที่ครอบคลุมการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติ การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและสังคม

2. ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากความหมายของ “การศึกษาตลอดชีวิต” และ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” ที่นักวิชาการหลายท่านได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของคำสองคำนี้ ไว้ดังนี้

วิชัย ดันศิริ (2539, หน้า 9-13) และ (สุมาลี สังข์ศรี, 2546, หน้า 3) ได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่าง “การศึกษาตลอดชีวิต” กับ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเหมือนเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต นั่นคือการศึกษาตลอดชีวิตมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้มนุษย์มีความสามารถในการที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง แต่มี

จุดเน้นที่ต่างกันคือ การนำคำทั้งสองไปใช้ ในการใช้คำว่าการศึกษาตลอดชีวิตจะเน้นในแง่การให้แนวทาง มองในแง่ผู้จัดว่าจะจัดเตรียมกระบวนการจัดประสบการณ์อย่างไรจึงจะทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตลอดชีวิต ส่วนที่ใช้คำว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเน้นที่ตัวผู้เรียนโดยละการจัดการศึกษาไว้ เน้นเฉพาะในส่วนผู้เรียนว่าเมื่อมีผู้จัดการศึกษาให้แล้วผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไรเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไรในลักษณะใด

นิตยา สำเร็จผล (2547, หน้า 8) กล่าวว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” และ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” เป็นคำสองคำที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันและเป็นคุณลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์กันแบบสองทางการศึกษาตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานทางการศึกษาในการกำหนดนโยบาย วางแผนจัดโปรแกรมทางการศึกษาที่สมาชิกทุกคนในสังคมสามารถเข้าร่วมได้ นั่นคือต้องจัดโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆให้กับพลเมืองทุกคนรวมทั้งการสร้างสภาพการณ์ที่เอื้อต่อการที่ทำให้พลเมืองจะได้รับการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตส่งเสริมการทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีจุดมุ่งหมายในการทำให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นจริง การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการกระตุ้นให้พลเมืองแต่ละคนมีความสามารถและมีนิสัยในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณค่าอย่างกระตือรือร้น ตลอดช่วงชีวิตของเขา

สรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ต้องการให้บุคคลได้เรียนรู้ตลอดชีวิตและเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อที่จะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง แต่มีจุดเน้นที่ต่างกัน คือ นักการศึกษาที่ใช้ คำว่า การศึกษาตลอดชีวิต (lifelong education) จะมองในแง่ของการที่จะใช้แนวทาง มองในแง่ผู้จัดว่าจะจัดเตรียมกระบวนการจัดประสบการณ์อย่างไรจึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตลอดชีวิตของเขา ส่วนนักการศึกษาที่ใช้คำว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) จะมุ่งเน้นมาที่ตัวผู้เรียนโดยละการศึกษาไว้ในฐานที่เข้าใจ จะเน้นในส่วนของผู้เรียนว่าหลังจากมีผู้จัดการศึกษาแล้วผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไร และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไร

3. หลักของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตมีหลักการต่างๆ ดังนี้

3.1 การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย การศึกษาเป็นกระบวนการตลอดชีวิต ดังนั้นจึงครอบคลุมตลอดช่วงชีวิตของบุคคล คนทุกๆ ไป มักคิดว่าการศึกษาคือการเรียนรู้ในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษา เนื่องจากในปัจจุบันโรงเรียนได้เข้ามาทำหน้าที่ให้การศึกษากลับบ้าน วัด และชุมชน จนสถาบันประเภทหลังเกือบจะสูญสิ้นหน้าที่ของตนไปแท้จริงแล้ว การเรียนในโรงเรียนหรือในสถาบันการศึกษาเป็นเพียงเลี้ยวเดียวของการศึกษาในชีวิตมนุษย์ สิ่งที่เราเรียนรู้ในวัยเด็กและวัยหนุ่มสาวนี้ ในไม่ช้าก็จะล้าสมัยไป ดังนั้นจึงมีความ

จำเป็นที่บุคคลจะต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้สามารถติดตามโลกปัจจุบันได้ทัน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างคนรุ่นเก่า และรุ่นใหม่ ตลอดจนระหว่างบุคคลในรุ่นเดียวกัน ซึ่งได้รับความรู้มากน้อยแตกต่างกัน การศึกษาตลอดชีวิตไม่จำเป็นจะต้องทำที่โรงเรียน แต่สามารถจะวางแผนเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม และแหล่งวิชาที่มีอยู่ในสังคมได้

3.2 การศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ การศึกษาในระบบ ได้แก่ การศึกษาในโรงเรียน หรือในสถาบันการศึกษา ตั้งแต่การศึกษาก่อนวัยเรียน ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และสูงขึ้นไป ส่วนการศึกษานอกกระบบ ได้แก่ การศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน เช่น การฝึกอบรมอาชีพและวิชาอื่นๆ การสอนให้รู้หนังสือ การให้การศึกษาทางสื่อมวลชน การศึกษาชุมชน การศึกษาที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ การศึกษาจากสิ่งแวดล้อมทั่วไปที่อาจเป็นไปตามโอกาสและความบังเอิญ หรือจัดไว้เพื่อวัตถุประสงค์อื่น เช่น สวนสัตว์ สวนสาธารณะ แหล่งการค้า แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ การชุมนุมตามเทศกาล ซึ่งย่อมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ได้

3.3 บ้านย่อมมีบทบาทสำคัญอันดับแรกในการให้การศึกษาตลอดชีวิต โดยเป็นผู้เริ่มต้นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสมาชิกผู้เยาว์ แม้เมื่อเติบโตขึ้น ก็ยังเป็นแหล่งให้การศึกษาต่อไปอีกจนตลอดชีวิต บ้านเป็นเสมือนโรงเรียนแห่งแรกของบุคคล ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่สมาชิกผู้เยาว์ในเบื้องต้น กล่าวคือ อบรมเด็กให้รู้จักกฎเกณฑ์ คุณค่า แบบแผน ความประพฤติ ภาษาพูดสอนให้เด็กปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคม การสอนก็ทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงก็คือ ทำตัวเป็นแบบอย่างให้เด็กทำตาม ครอบครัวยังเป็นที่เลี้ยงดูเด็ก ทำให้เด็กได้พัฒนาทั้งทางกาย ปัญญา อารมณ์ และสังคม

ครอบครัวที่มีวิธีการให้การศึกษาที่ดีแก่สมาชิกผู้เยาว์รู้จักกระตุ้นให้เด็กได้ขอพบซักถามในสิ่งที่สงสัยและเรียนรู้ด้วยตนเองไปแต่แรก ย่อมจะเป็นการวางรากฐานที่ดีให้แก่เด็กในการศึกษาตลอดชีวิต

3.4 ชุมชนเป็นแหล่งให้การศึกษาลำดับต่อมา เมื่อเด็กเริ่มสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมนอกบ้าน เด็กจะได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากชุมชนของตน “ชุมชน” เป็นที่รวมของหลายสิ่งหลายอย่าง เช่น กลุ่มคนที่มีอยู่ในพื้นที่ของชุมชนนั้นๆ ได้แก่ กลุ่มญาติ กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนา กลุ่มการเมือง ในด้านการทำงานก็หมายรวมกิจการต่าง ๆ เช่น การสหกรณ์ การอุตสาหกรรม การค้า การปกครอง นอกจากนี้ก็อาจจะมีสถานที่ต่าง ๆ เช่น มีวัด ตลาด โรงภาพยนตร์ และอาจมีสื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเหล่านี้ ย่อมเป็นแหล่งเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนได้อย่างมาก

3.5 สถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และสถานฝึกอบรมต่าง ๆ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของหน่วยงานที่ให้การศึกษาดลอดชีวิต แต่ไม่สามารถผูกขาดการศึกษาเป็นของ แต่ละสถาบันได้ทั้งหมด อีกทั้งไม่สามารถจะแยกออกต่างหากจากสถาบันอื่นที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ ของสมาชิกในสังคมได้ การศึกษาดั้งเดิม เป็นหน้าที่ของบ้าน วัด ชุมชน ต่อมาจึงได้มีโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เข้ามาทำหน้าที่ให้การศึกษแก่เยาวชนเมื่อได้มีสถาบันการศึกษาเข้ามาทำ หน้าที่ให้การศึกษแก่เยาวชนเมื่อได้มีสถาบันการศึกษาเข้ามาทำหน้าที่โดยเฉพาะเช่นนี้ บ้าน วัด ชุมชน ซึ่งเคยเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญก็ค่อยๆ ลดบทบาทลง ทั้งๆ ที่น่าจะคงบทบาทเช่นเดิม โดยร่วมกับสถานศึกษาในการให้การศึกษาดต่อไปจนตลอดชีวิต ซึ่งจะทำให้ผลผลิตของการศึกษามี ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือได้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ได้จากห้องเรียนและได้จากชีวิต แต่เนื่องจาก สถานศึกษามีได้นำพาต่อการประสานประชาสัมพันธ์กับสถาบันอื่น อันเป็นแหล่งการเรียนรู้ใน สังคมสถานศึกษาจึงกลายเป็นผู้ผูกขาดในการให้การศึกษแก่สมาชิกในสังคม

3.6 การศึกษาดลอดชีวิต จะต้องดำเนินการต่อเนื่องและผสมผสานกับการศึกษา ระดับอื่นในทางตั้ง (Vertical) ตลอดช่วงชีวิตของบุคคล ความหมายของคำว่า “ผสมผสาน” หรือ “บูรณาการ” ในทางตั้ง ก็คือการศึกษาที่ผู้เรียนเรียนจบจากระดับหนึ่ง สามารถจะเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ได้โดยสะดวก การเรียนต่อนั้นจะเรียนในสถาบันในระบบหรือนอกระบบก็ควรทำได้ ผู้เรียนสามารถ จะเข้ามาเรียนเมื่อใดก็ได้และจะออกไปเมื่อใดก็ได้ เมื่อจบการเรียนระดับการศึกษาภาคบังคับ (6 ปี ในประเทศไทย 9-12 ปี ในบางประเทศ) ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเลือกเรียนต่อไปในโรงเรียนหรือ สถาบันการศึกษาหรืออาจจะออกมาทำงานก็ได้ หรือจะเรียนซ่อมเสริมเพื่อให้พื้นฐานความรู้เดิมที่ อ่อนอยู่ดีขึ้นก็ได้ นักเรียนเหล่านี้ เมื่อศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น ก็จะสามารถเข้าเรียนได้โดยไม่จำเป็นต้อง เรียนเตรียมมหาวิทยาลัยก่อน

3.7 การศึกษาดลอดชีวิต จะต้องดำเนินการให้ผสมผสานในทางราบ และทางลึก ใน แต่ละชั้นของชีวิตของบุคคล ความหมายของการผสมผสานในทางราบ อาจจะมีคามหมายได้สอง อย่าง อย่างแรก ก็คือ การเรียนในระดับเดียวกัน สามารถจะเรียนได้หลายๆ วิธี เช่น เรียนจาก การศึกษาในโรงเรียน เรียนจากการศึกษานอกระบบ (เช่น ฝึกงานในสถานประกอบการ เรียนจาก แหล่งวิชาต่างๆ เรียนจากหลักสูตรทางไกล เรียนจากประสบการณ์ในการทำงาน) อย่างที่สองคือ การเรียนให้ครบทุกด้านของมนุษย์ ไม่ใช่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง นั่นคือ ทั้งด้านกาย ปัญญา สังคม อารมณ์ เรียนทั้งตนเอง สังคม และธรรมชาติ ดังที่พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า ภาวิต กาย (กายเจริญ) ภาวิตศีล (พฤติกรรมทางสังคมเจริญ) ภาวิตจิต (จิตใจเจริญ มีคุณธรรม) ภาวิต ปัญญา (ปัญญาเจริญ)

ส่วนที่ว่า การผสมผสานทางลึก นั้น หมายถึง การเรียนจากความรู้ธรรมดาหรือสิ่งที่ตอบสนองความต้องการขั้นต้น ค่อยๆ ลึกซึ้งขึ้นไปตามลำดับ จนถึงแก่นสาระของสิ่งนั้น ๆ

3.8 การศึกษาตลอดชีวิตควรจัดให้แพร่หลายทั่วถึงเป็นประชาธิปไตย ไม่เพียงแต่ให้โอกาสแก่คนกลุ่มเดียว ในสังคมส่วนใหญ่ การศึกษาแม้แต่เพียงขั้นพื้นฐานก็ยังไปไม่ถึงถึง บางแห่งแม้จะจัดได้กว้างขวางและทั่วถึงพอสมควร แต่คุณค่าก็ยังไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นเพื่อความเป็นประชาธิปไตยทางการศึกษา สังคมควรจะต้องจัดการศึกษาชีวิตให้กว้างขวาง มีคุณภาพเท่าเทียมกันให้ถึงคนทุกหมู่ทุกเหล่า แม้แต่คนที่ด้อยโอกาสและอยู่ห่างไกลทั่วประเทศ

3.9 การศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะยืดหยุ่น และหลากหลายในด้านเนื้อหา เครื่องมือ วิธีการเรียนรู้และเวลาที่ใช้ในการเรียน การศึกษาที่จัดอยู่ในอดีต มีลักษณะเป็นแบบแผนตายตัว ไม่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้นการศึกษาในรูปแบบที่จะจัดนี้จึงควรที่จะแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าวนั้น โดยทำให้เกิดความยืดหยุ่นมากขึ้น เช่น ให้ผู้เรียน เรียนเร็วช้าตามความสามารถ ตามเวลาที่สะดวก และตามความสนใจของผู้เรียนเนื่องจากความรู้ได้ขยายตัวมากขึ้น ทักษะใหม่ๆ ก็มีมากขึ้นเนื้อหาการเรียน วิธีการเรียน จึงควรจะปรับให้เข้ากับบุคคลเป็นคนๆ ไป ที่สำคัญที่สุดก็คือ บุคคลจะต้องนำตัวเอง (self-directed) ในการเรียน ดังนั้นจะต้องฝึกฝนให้รู้จักวิธีเรียนด้วยตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถที่จะเรียนตามลำพังได้อย่างดี

3.10 การศึกษาตลอดชีวิต ยินยอมให้ใช้ทางเลือกและวิธีการศึกษาอื่น ๆ แทนวิธีการที่ใช้เป็นปกติ แบบแผนการเรียนการสอนที่จะถือว่าเป็นทางเลือกใหม่ ๆ นั้นมีอยู่มากมาย บางแบบมีครูเป็นผู้สอนและจัดสอนเต็มเวลา บางแบบก็มีการเรียนเป็นบางเวลา เรียนสลับไปกับการทำงาน (sandwich programme) นอกจากนี้ยังมีชั้นเรียนภาคค่ำ ชั้นเรียนปลายสัปดาห์ หลักสูตรไปรษณีย์ มหาวิทยาลัยเปิด หลักสูตรวิทยุและโทรทัศน์ บทเรียนวิดีโอ การสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วย และอื่นๆ แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้สมัยปัจจุบันสามารถทำได้มากมาย นอกจากนั้นยังมีการเรียนเป็นรายบุคคลโดยใช้แบบเรียนสำเร็จรูปและเทคนิคอื่นๆ เพื่อเล่าเรียนร่วมกัน ฯลฯ การศึกษาตลอดชีวิตจึงประกอบด้วยทางเลือกมากมายซึ่งผู้เรียนสามารถจะเลือกให้เหมาะสมกับเวลาและความสะดวกของตนได้

3.11 การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยเนื้อหากว้าง ๆ สองพวกคือ การศึกษาสามัญ และการศึกษาวิชาชีพ การศึกษาทั้งสองพวกนี้ ไม่แตกต่างจากกันโดยสิ้นเชิง แต่มีความสัมพันธ์ซึ่งเกี่ยวกันอยู่ แต่เดิมเรามักจะแยกการศึกษาสามัญ ออกจากการศึกษาอาชีพถือว่าเป็นคนละพวก คนที่สมองดีก็ให้เรียนสายสามัญส่วนคนที่สมองไม่สู้ดีนัก ก็ให้เรียนสายอาชีพ ปัจจุบันนี้การแบ่งแยกวิชาออกเป็นสายสามัญ และสายอาชีพ อย่างชัดเจนค่อยๆ จะถล่อนกลืนกันเป็น

อันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะวิชาชีพทั้งหลายปัจจุบันนี้ย่อมจะต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นพื้นฐานด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นบุคคลจะเรียนวิชาชีพ โดยไม่มีวิชาสามัญคงทำไม่ได้ ผู้ที่จะเรียนวิชาช่างกล ก็ต้องเรียนฟิสิกส์ กลศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ผู้ที่จะเรียนวิชาพาณิชยกรรม ก็ต้องเรียนเศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ภาษาอังกฤษ จิตวิทยา

3.12 การศึกษาตลอดชีวิต แก่ไขข้อบกพร่องของระบบการศึกษาปัจจุบัน ระบบการศึกษาปัจจุบัน ได้รับการวิจารณ์มากกว่าไม่สอดคล้องกับชีวิต ไร้ความหมายดังนั้นผู้เรียนจึงไม่สนใจเรียน การศึกษาแยกตัวโดดเดี่ยวออกจากชุมชน มุ่งแต่จะให้สอบได้ไม่สนใจประสบการณ์ที่มีอยู่ภายนอกโรงเรียน และยังมีข้ออื่นๆ อีกมาก ข้อวิจารณ์เหล่านี้จะแก้ไขได้โดยใช้การศึกษาตลอดชีวิต เป็นเครื่องมือการศึกษาตลอดชีวิตจะผนวกการศึกษาในโรงเรียนและนอกโรงเรียนเข้าด้วยกัน อันเป็นผลการผสมผสานในทางราบให้ความสนใจต่อความต้องการของผู้เรียน ตามระดับความเจริญเติบโตของเขา สิ่งทีระบบโรงเรียนไม่สามารถจะสอนได้ดีมีอยู่หลายอย่าง เช่น อาชีพต่าง ๆ ซึ่งต้องลงทุนสูง การปรับปรุงชุมชน สุขภาพในชุมชน สหกรณ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม การบริหารชุมชนอันเป็นงานที่โรงเรียนไม่สามารถจะสอนภาคปฏิบัติได้คล่องตัวนัก เรื่องเหล่านี้เมื่อมีการร่วมมือระหว่างโรงเรียนและหน่วยงานในชุมชน โดยให้ผู้เรียนได้เรียนบางเรื่อง บางอย่างจากแหล่งวิชาในชุมชนย่อมจะทำให้เกิดความสมบูรณ์ในการให้การศึกษายิ่งขึ้น

3.13 เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตลอดชีวิตคือการพัฒนาคุณภาพชีวิต คำว่า "คุณภาพชีวิต" มีความหมายแตกต่างกันตามค่านิยมของสังคม ขึ้นอยู่กับระบบการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตที่ดี ความคิด ความเชื่อและประเพณีของสังคม สภาพทางเศรษฐกิจและปัจจัยอื่นๆ อีกหลายประการ ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันเช่นนั้นก็ตาม แต่ในปัจจุบันนี้มนุษย์จากทุกส่วนของโลกก็มีความใกล้เคียงกันมากขึ้นกว่าในอดีต อันเนื่องมาจากการขนส่งคมนาคมสมัยใหม่ การมีองค์การระหว่างประเทศทำหน้าที่สื่อสารระหว่างบรรดาสมาชิกประเทศและด้วยปัจจัยอื่นๆ อีกหลายอย่าง อย่างไรก็ตามระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศต่างๆ ก็ยังแตกต่างกันมาก ตั้งแต่อดอยาก ยากจน ไปหาพอมีกินจนถึงมั่งคั่งร่ำรวย สิ่งทีทุกประเทศต้องการร่วมกัน ก็คือ ความสงบสุข การลดบทบาทของเทคโนโลยีที่ทำให้มนุษย์หมดความสำคัญ การป้องกันมลภาวะ การเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การทำลายสิ่งแวดล้อม ปัญหาต่างๆ เหล่านี้การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องเข้ามามีบทบาทช่วยแก้ไข โดยให้การศึกษแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ให้เข้าใจสิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความร่วมมือทีจะทำให้เกิดการพัฒนาคคุณภาพชีวิตขึ้นได้

3.14 สิ่งทีจำเป็นสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตก็คือ โอกาส แรงจูงใจและความสามารถทีจะศึกษาโอกาสนับว่าเป็นปัจจัยทีสำคัญยิ่งเพราะถ้าขาดโอกาสเพียงอย่างเดียว

การศึกษาตลอดชีวิตก็ไม่สามารถที่จะมีขึ้นได้ ประการแรก สิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ เช่น บ้าน ชุมชน สถานศึกษา ย่อมเป็นความจำเป็นเบื้องต้นที่บุคคลจะอาศัยเรียนรู้ ประการที่สอง สิ่งที่เชื้ออำนวยการให้คนได้เรียนก็ยังมีอีกหลายอย่าง เช่น การลาเรียนโดยได้รับค่าจ้าง การฝึกประจำการ (ฝึกปฏิบัติงานอยู่แล้ว) การฝึกในกิจการ สิ่งทีกล่าวนี้นี้ย่อมทำให้เกิดโอกาสที่จะเล่าเรียน และทำให้บุคคลมาใช้โอกาส

แรงจูงใจ (motivation) เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง เพราะแม้จะมีโอกาส แต่ไม่มีแรงจูงใจ บุคคลก็ย่อมไม่ขวนขวายศึกษาหาความรู้ แรงจูงใจนั้นเกิดจากความต้องการของผู้เรียนเองเพื่อผลอันใดอันหนึ่ง เช่น เรียนให้รู้เพื่อประกอบอาชีพ เรียนเพื่อนำไปปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ เรียนเพื่อเลื่อนฐานะตำแหน่งของตน บางคนก็อาจจะเรียนเพื่อความรู้เฉยๆ ก็มี เป็นที่น่าสังเกตว่าบุคคลที่มีแรงจูงใจสูงนั้น มักมีการศึกษาที่ดีอยู่แล้ว และพอจะหาเวลาได้ ดังนั้นจึงมักจะใช้โอกาสที่มีอยู่ จนทำให้ไม่มีที่เรียนเหลือสำหรับคนที่ด้อยโอกาส มีการศึกษาต่ำและฐานะยากจน

ความสามารถในการศึกษา (educability) หมายถึง ความพร้อมที่จะเรียนในแต่ละบุคคล ซึ่งรวมถึงทักษะในการอ่านการเขียน ทักษะในการเรียน ทักษะในการวางแผน ทักษะในการใช้เครื่องมือและสื่อการเรียน ทักษะในการเรียนตามลำพังด้วยความมั่นใจและพึ่งพาตนเอง ทักษะที่จะเข้าร่วมเรียนกับผู้อื่น ทักษะที่จะประเมินผลการเรียนและอื่นๆ ถ้าบุคคลมีความสามารถในการศึกษา ก็ย่อมจะใช้โอกาสที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ และมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ที่อยู่ในตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยแรงกระตุ้นจากภายนอก

3.15 การศึกษาตลอดชีวิต เป็นหลักการที่ใช้ในการจัดการศึกษาทุกประเภท เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ครอบคลุมการศึกษาทุกประเภททุกระดับ จึงเป็นหลักการที่ใช้ในการจัดการศึกษาทุกอย่างได้

ประการแรก การศึกษาตลอดชีวิต กล่าวถึง ชีวิต บุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งครอบคลุมกว้างขวางอยู่แล้ว

ประการที่สอง การศึกษาตลอดชีวิต ครอบคลุมถึงพัฒนาการทุกอย่างของมนุษย์ กล่าวคือ ทางกาย ปัญญา สังคม และอารมณ์

ประการที่สาม การศึกษาตลอดชีวิต ครอบคลุมบทบาทของมนุษย์ที่จะต้องมิในทุกสถานการณ์จนตลอดชีวิต ตั้งแต่เป็นเด็ก มีคู่ครอง เป็นบิดามารดา เป็นคนงาน เป็นผู้นำ ชุมชน ฯลฯ

3.16 การศึกษาตลอดชีวิต เป็นระบบรวมของการศึกษาทุกประเภท เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิต มีความหมายกว้างและครอบคลุมการศึกษาทุกประเภทอยู่แล้ว จึงควรเป็น

ระบบรวมของการศึกษาทุกประเภททั้งในแง่เป้าหมาย รูปแบบการศึกษาทั้งในระบบ และนอกระบบ ทั้งในบ้าน โรงเรียน และชุมชน วิธีการจัดการทั้งการวางแผน โครงสร้าง การจัดองค์การและงบประมาณหลักการจัดการจัดหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน และการประเมินผล

สรุป การศึกษาตลอดชีวิตเป็นคำที่มีความหมายครอบคลุมการศึกษาทุกประเภท โดยจะดำเนินการตั้งแต่เด็กแรกเกิดจนถึงอายุชัย โดยมีสถาบันที่สำคัญ ได้แก่ บ้าน ชุมชน และโรงเรียน การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อจบจากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย เพราะโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย เป็นสถาบันที่ให้การศึกษาเพียงส่วนเดียว เพราะเป็นเพียงช่วงเวลาสั้นเมื่อเปรียบเทียบกับเวลาที่เหลือของชีวิต ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงเป็นการจัดให้การเรียนรู้เกิดขึ้นกับมนุษย์อย่างต่อเนื่อง โดยอาจจะเป็นการศึกษานอกระบบหรือโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาตามอัธยาศัย ที่สามารถนำมาใช้รองรับการเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานต่อจากการศึกษาในระบบ หากเข้าใจในหลักการนี้ดีแล้ว เราก็จะเห็นประโยชน์และความสำคัญของ "การศึกษาตลอดชีวิต" และยังเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่จะทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ถูกนำมาใช้ค่อนข้างมากในวงการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกโรงเรียน โดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนมากขึ้นในหลายๆ หน่วยงานและสถาบันการศึกษา เช่น วิทยาลัยชุมชนและวิทยาลัยการอาชีพ การเรียนในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา และในโครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ทั้งนี้เพราะว่านักศึกษาผู้ใหญ่ส่วนมาก มีความสามารถในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นจากการเริ่มต้นของผู้เรียนเองเป็นสำคัญ (learner's initiative) นอกจากนั้นแล้ว การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะมีลักษณะที่ผู้เรียนแต่ละคนมีความรับผิดชอบในการวางแผนการเรียน การดำเนินการเรียน รวมทั้งการประเมินผลสิ่งที่ได้เรียนรู้แล้ว ความสนใจในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนี้ได้ทวีมากยิ่งขึ้นในช่วง ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา

1. ความหมายของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง แปลมาจากภาษาอังกฤษ self – directed learning ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง กันดังนี้

โนลส์(Knowles1975, unpagged อ้างอิงใน กิ่งกาญจน์ ตั้งศรีไพร, 2542 ,หน้า 18) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบนำตนเอง เป็นกระบวนการที่บุคคลมีความคิดริเริ่มในการวินิจฉัย ความต้องการเรียนรู้ การวางเป้าหมายและแผนการเรียนอย่างมีระบบ การแสวงหาแหล่งทรัพยากร เลือกและนำมา

ประยุกต์เป็นกลวิธีในการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียน โดยจะได้รับหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ตาม

รอนนี่ สเคเจอร์ (Rodney Skager 1978, unpagged อ้างอิงใน จีระวัฒน์ ยุวอมรพิทักษ์, 2532, หน้า 15) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบนำตนเอง เป็นการพัฒนาการเรียนรู้และ ประสบการณ์การเรียน และความสะดวกในการวางแผนการปฏิบัติ และการประเมินผลของกิจกรรมการเรียนทั้งในลักษณะที่เป็นเฉพาะบุคคลและในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่มการเรียนรู้ที่ร่วมมือกัน

คอลิน กริฟฟิน (Colin Griffin 1987, unpagged อ้างอิงใน จีระวัฒน์ ยุวอมรพิทักษ์, 2532, หน้า 16) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบนำตนเอง เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เป็นการเฉพาะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยมีเป้าหมายไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนเอง และความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติ และการประเมินผลการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เป็นเฉพาะบุคคลและการพัฒนาการเรียนรู้

บรูคฟิลด์ (Brookfield 1984, unpagged อ้างอิงใน กนกวรรณ ศรีลาเลิศ, 2549, หน้า 12) ได้ให้ความหมายที่กระชับขึ้นว่าการเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง การเป็นตัวของตัวเอง ควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง มีความเป็นอิสระ โดยอาศัยความช่วยเหลือจากแหล่งภายนอกน้อยที่สุด

การเรียนรู้ของบุคคลนั้น ไม่ได้เกิดจากการจัดการเรียนการสอนในระบบเท่านั้น หากแต่การเรียนรู้สามารถเกิดได้ในสถานการณ์ต่างๆ (Brockett and Heimstra, 1991) ดังต่อไปนี้

1) การเรียนรู้โดยบังเอิญ (random or incidental learning) เป็นผลพลอยได้จากเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งบุคคลเข้าไปสัมผัสและรับรู้โดยมิได้เจตนา

2) การเรียนรู้จากกลุ่ม (collaborative learning) เป็นการเรียนรู้จากสังคม กลุ่มเพื่อน เช่น การพบปะพูดคุย การถ่ายทอดทางความคิด และประสบการณ์จากกลุ่ม เพื่อนที่ได้สัมผัสและถ่ายทอดมา

3) การเรียนรู้ตามระบบการจัดการศึกษา (provider sponsored) คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษา ซึ่งมีกลุ่มบุคคลจัดทำกับดูแล มีการประเมินผล และให้การรับรองคุณวุฒิ

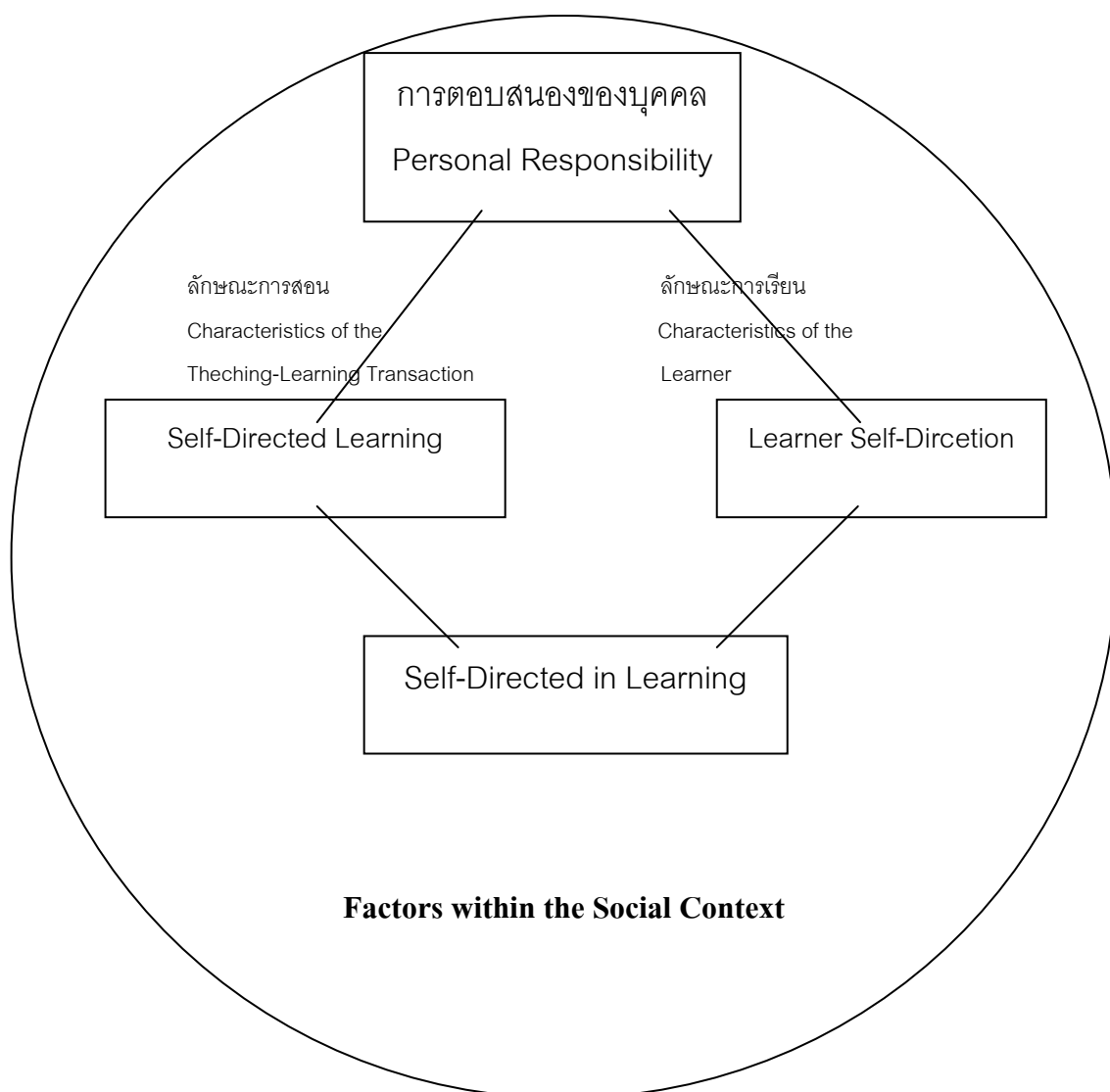
4) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) เป็นการเรียนที่เกิดจากความอยากรู้ อยากรเรียน ซึ่งผู้เรียนจะวางแผนการเรียนนั้นด้วยตนเอง

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นว่า การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาเสมอไป และอาจเกิดขึ้นจากการเรียนรู้โดยบังเอิญ หรือจากกลุ่ม ซึ่งประกอบขึ้นภายใต้การเรียนรู้ด้วย

ตนเอง อันเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในอำนาจความนึกคิด (conscious act) อันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลนั้น (สมคิด อิศระวัฒน์, 2532, ไม่มีเลขหน้า)

บร็อกเกตและไฮเอมสตร(Brockett and Hiemstra 1991, unpagged) ได้นำเสนอแนวคิดของการเรียนรู้ด้วยตนเองออกเป็น 2 นัย แต่มีความสัมพันธ์กันทั้ง 2 มิติ คือ มิติแรก การเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) เป็นกระบวนการที่สมมติความรู้จะมีบทบาทในการอำนวยความสะดวก ส่วนมิติที่ 2 บุคลิกลักษณะของบุคคลที่เรียนด้วยตนเอง (learner self-direction) จะเป็นบุคลิกลักษณะของบุคคลที่เรียนด้วยตนเอง และได้นำเสนอแบบจำลอง PRO model (The Personal Responsibility Orientation Model) ดังภาพที่ 1 พร้อมทั้งได้อธิบายไว้ดังนี้

The Personal Responsibility Orientation Model

ภาพ 1 แผนภาพแบบจำลอง PRO Model (Brockett and Hiemstra, 1991)

ที่มา: Brockett; & Hiemstra. (1991). Self-direction in adult learning: Perspectives in theory research and practice. p. 25.

การตอบสนองของบุคคล (personal responsibility) หมายถึง ความรับผิดชอบด้านความคิดและการกระทำของบุคคล เลือกรกระทำอย่างมีเหตุผล บุคคลสามารถเลือกรกระทำในวิถีทางที่ตนเองปรารถนา วิถีทางเหล่านี้ คือ บริบทของการเรียนรู้ บุคคล มีความยินดีในการควบคุมการเรียนรู้ของเขาที่ได้กำหนดความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีทางเลือกในทิศทางที่เขาชักนำตนเองในฐานะที่เป็นผู้เรียน และมีความรับผิดชอบสำหรับการยอมรับผลที่จะตามมาจากการกระทำของตนในฐานะที่เป็นผู้เรียน

การเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) มองในลักษณะที่เป็นการเรียนการสอนซึ่งเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยลักษณะต่างๆ ดังนี้ มีศูนย์กลางอยู่ที่กิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นความต้องการ และจำเป็น มีแหล่งความรู้สำหรับการเรียนรู้ที่พร้อม มีการลงมือปฏิบัติกิจกรรมในการเรียนรู้ มีการประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการสอนรายบุคคล ซึ่งมีลักษณะของการเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบภายนอกตัวผู้เรียน

ระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองของบุคคล (self-direction in learning) เป็นลักษณะที่สามารถมองได้ในสภาพของการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง และจะได้ผลสูงสุดเมื่อระดับการชี้นำตนเองสมดุลกับโอกาสในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นการนำตนเองในการเรียนรู้เกิดขึ้นจากองค์ประกอบภายในและภายนอกตัวผู้เรียนประกอบกัน ระดับการเรียนรู้โดยการนำตนเองของผู้เรียนอาจขยายออกไปได้ถ้าจัดสถานการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น มีการจูงใจให้บุคคลมีระดับการนำตนเองสูงขึ้น และได้รับประสบการณ์ที่เอื้อต่อการนำตนเอง ก็จะมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จได้สูงเช่นเดียวกัน หากผู้เรียนที่มีระดับการนำตนเองต่ำถ้าได้รับโอกาสที่เอื้ออำนวยจะประสบความสำเร็จดังนั้น ผู้สอนอาจมีบทบาทโดยตรงมากยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์ของสังคม (social context) เป็นองค์ประกอบที่ล้อมรอบองค์ประกอบต่างๆ อยู่ ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่สามารถแยกออกไปจากบริบทของสังคมที่ผู้เรียนเกี่ยวข้องได้ สภาพแวดล้อมของสังคมมีผลต่อกิจกรรมต่างๆ บริบทของสังคมจะกำหนดขอบเขตในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองที่แสดงออกมา (Brockett and Hiemstra, 1991, unpagged)

สำหรับในประเทศไทย ได้มีผู้ให้ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

คณาพร คมสัน (2540, หน้า 4) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง หมายถึง การที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม หรือถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ควบคุมการเรียนรู้ และปรับปรุงการเรียนรู้ของตนเอง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบ ผู้เรียนวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง กำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์ที่จะพัฒนาทักษะการเรียนรู้ วางแผนการเรียนรู้โดยเลือก และออกแบบยุทธวิธีการเรียนที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย โดยดำเนินการด้วยตนเองหรือร่วมมือกับผู้อื่นก็ได้

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2541, หน้า 7) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ กระบวนการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ และการพัฒนาทักษะที่ผู้เรียนจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยได้รับความช่วยเหลือ แนะนำ และสนับสนุนจากผู้อื่น เช่น เพื่อน หรือครู ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการในการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ การหาแหล่งวิทยาการในการเรียนรู้ การเลือกวิธีการเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ การกำหนดวิธีการประเมินการเรียนรู้

อาชัญญา รัตนอุบล (2542, หน้า 47) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองว่าเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะได้มีโอกาสสำรวจความต้องการของตนเอง สามารถกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ของตนเองได้ รวมทั้งมีโอกาสรับผิดชอบ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเอง และสามารถประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองอีกด้วย หรืออาจจะขอคำปรึกษา และความร่วมมือจากเพื่อนหรือผู้สอนได้

เพชรธิดา บุญหนุน (2545, หน้า 21) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ กระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีความคิดริเริ่มวิเคราะห์และตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตัวของตัวเองโดยกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ ค้นคว้าหาความรู้ เลือกดำเนินการเรียนรู้ด้วยวิธีที่เหมาะสมเพียงลำพังทั้งนี้อาจจะอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือแหล่งความรู้ต่างๆก็ได้

ประกิตศรี เผ่าเมือง (2546, หน้า 13) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีอิสระในการดำเนินการเรียนรู้ของตนเองให้บรรลุผลสำเร็จ มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ซึ่งผู้เรียนจะทำการวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ของตน กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ วางแผนการเรียนรู้เลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม เลือกแหล่งข้อมูล แสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆและประเมินผลการเรียนรู้ โดยผู้เรียนต้องช่วยเหลือตนเอง

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนสามารถคิดวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจน โดยเริ่มจากความตั้งใจที่อยากจะทำอะไร อันเกิดจากแรงขับภายในของแต่ละบุคคลให้เหมาะสมกับความต้องการของตนเอง อันได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย วิธีการเรียนรู้ เลือกแหล่งข้อมูลที่จะศึกษา รวมทั้งการวัดและประเมินผลด้วยตนเอง

2. ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง ในปัจจุบันได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง การปฏิบัติในเรื่องนี้ไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ ในอดีตมีบุคคลสำคัญ เช่น โสเครตีส และ อับราฮัม ลินคอล์น ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า เป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จมาจากการศึกษาค้นคว้าด้วยการเรียนรู้ด้วยตนเอง สมเด็จพระสัมมนาสัมพุทธเจ้าก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ชาวพุทธทราบกันดี โดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธองค์ก็เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือการพึ่งตนเอง เป็นสำคัญ

การเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นตามลำดับ อีกทั้งเนื่องจากในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของศิลปวิทยาการแขนงต่างๆ ทำให้การศึกษาจำเป็นต้องมุ่งเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษาที่ผู้เรียน

ส่วนใหญ่ยังรับการถ่ายทอดความรู้จากครู อาจารย์ มากกว่าที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นจึงจำเป็นที่สถาบันการศึกษาจะต้องเสริมสร้างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากยิ่งขึ้น

ทัช (Tough 1979, pp. 116-117 อ้างอิงใน จีระวัฒน์ ยุทธมรพิทักษ์, 2532, หน้า 21) เพิ่มเติมความสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำ ตนเองไว้ว่าต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ หรือโครงการที่ผู้เรียนเกี่ยวข้อง (learning project) มาจากการวางแผนด้วยตนเอง Tough เน้นว่ากิจกรรมการเรียนรู้เป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดความสนใจเกี่ยวกับการเป็นตัวของตัวเอง และนำตนเองในการเรียนรู้

โนลล์ (Knowles 1975, pp.15-17 อ้างอิงใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2538, ไม่มีเลขหน้า) ได้เสนอความสำคัญในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไว้ดังนี้

1. คนที่เรียนรู้ด้วยการริเริ่มของตนเองจะเรียนได้มากกว่าและดีกว่าคนที่ เป็นเพียงผู้รับ หรือรอให้ครูถ่ายทอดวิชาความรู้ให้เท่านั้น คนที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนอย่างตั้งใจ มีจุดมุ่งหมายและมีแรงจูงใจ สามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ดีกว่าและยาวนานกว่าบุคคลที่รอรับคำ สอนแต่เพียงอย่างเดียว

2. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสอดคล้องกับพัฒนาการทางจิตวิทยา และกระบวนการทางธรรมชาติมากกว่า คือ เมื่อตอนเด็ก ๆ เป็นธรรมชาติที่จะต้องพึ่งพิงผู้อื่น ต้องการผู้ปกครองปกป้องเลี้ยงดู และตัดสินใจแทนให้ เมื่อเติบโตมีพัฒนาการขึ้นเรื่อย ๆ พัฒนาการไปสู่ความเป็นอิสระ ไม่ต้องพึ่งพิงผู้ปกครอง ครู และผู้อื่น การพัฒนาเป็นไปในสภาพที่เพิ่มความเป็นตัวของตัวเอง

3. พัฒนาการใหม่ ๆ ทางการศึกษา มีหลักสูตรใหม่ ห้องเรียนแบบเปิดศูนย์บริการทางวิชาการ การศึกษาอย่างอิสระ โปรแกรมการเรียนที่จัดแก่นักศึกษานอก มหาวิทยาลัยเปิดและอื่น ๆ รูปแบบของการศึกษาเหล่านี้ล้วนผลักรับผิดชอบไปที่ผู้เรียน ให้เป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง

4. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นความอยู่รอดของชีวิต ในฐานะที่เป็นบุคคลและเผ่าพันธุ์มนุษย์ เนื่องจากโลกปัจจุบันเป็นโลกใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปกว่าเดิม ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอ และข้อเท็จจริงเช่นนี้ เป็นเหตุผลไปสู่ความจำเป็นทางการศึกษาและการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

สรุป การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จัดเป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบของผู้เรียนโดยผู้เรียนนั้นจะจัดระบบการเรียนของตนเอง โดยจัดการเวลาที่ใช้ในการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ เพื่อที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับตนเองในด้านต่าง ๆ และรู้จักวิธีที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการต่าง ในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

3. ลักษณะและขั้นตอนของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ผู้เรียนคือศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยผู้เรียนเป็นผู้กำหนด จุดมุ่งหมายในการเรียน วางแผนการเรียน แสวงหาแหล่งวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับการเรียน และ ประเมินผลการเรียนด้วยตนเองและยังเป็นกระบวนการภายในตัวของผู้เรียน (learning is an internal process) ที่ผู้เรียนควบคุมใช้ทั้งสติปัญญา อารมณ์ ร่างกายของตนเองและกระทำการในเชิงจิตวิทยา เป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการและการบรรลุเป้าหมาย โดยผู้เรียนจะถูกกระตุ้น ให้เรียนรู้ตามที่เขาคิดว่าเขาต้องการจะเรียนรู้และการเรียนรู้จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายได้ (Tough, 1979) ฉะนั้นการเรียนการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ลักษณะของผู้เรียนเป็น

กริฟฟิน (Griffin 1983, p.108 อ้างอิงใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2538, หน้า 8) ได้จำแนกรูปแบบหรือลักษณะของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองออกเป็น 5 กลุ่มความคิด ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นแนวคิดของ Knowles นักการศึกษาผู้ใหญ่แห่งสหรัฐอเมริกาได้เสนอรูปแบบของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ที่เรียกว่า “สัญญาการเรียน” (learning contract) เป็นการมอบหมายภาระงานให้แก่ผู้เรียนว่าจะต้องทำอะไรบ้าง เพื่อให้ได้รับความรู้ตามเป้าประสงค์ และผู้เรียนจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้น

กลุ่มที่ 2 เป็นแนวคิดของ Tough นักการศึกษาผู้ใหญ่แห่งประเทศแคนาดา ได้กำหนด “โครงการเรียน” เป็นเครื่องชี้วัดลักษณะและปริมาณการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของประชาชนวัยผู้ใหญ่โดยทั่วไป

กลุ่มที่ 3 เป็นแนวคิดของ Skinner ในเรื่องบทเรียนสำเร็จรูป (individualized program instruction) ซึ่ง Griffin ได้วิจารณ์ว่าวิธีนี้เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามข้อเสนอแนะของสื่อการเรียนนั้น ซึ่งมีใช่การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง หากแต่เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการกำกับของครู (teacher-directed learning) มากกว่า

กลุ่มที่ 4 เป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาที่ต่างไปจากรูปแบบของสถานศึกษาตามปกติทั่วไป (non-traditional institution approach) ตัวอย่างกิจกรรมตามแนวนี้ เช่น การจัดการศึกษาในรูปแบบของตลาดวิชา มหาวิทยาลัยเปิด และการศึกษาทางไกล

กลุ่มที่ 5 ได้แก่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันทั่วไปสำหรับนักการศึกษาที่ได้ทำการค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ (Knowles, 1975, p. 61) ได้สรุป ลักษณะของผู้เรียนด้วยการนำตนเอง โดยที่ Knowles ได้ใช้รูปแบบของ “สัญญาการเรียน” กับผู้เรียนในระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาการศึกษาผู้ใหญ่และได้ค้นพบข้อสรุปที่จะบังเกิดผลดี 9 ประการ คือ

1. มีความเข้าใจในความแตกต่างด้านความคิดเกี่ยวกับผู้เรียน และทักษะที่จำเป็นในการเรียนรู้นั้นคือ รู้ความแตกต่างระหว่างการสอนที่ครูเป็นผู้ชี้แนะกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
2. มีแนวคิดเกี่ยวกับตัวเองในฐานะที่เป็นบุคคลที่เป็นตัวของตัวเอง มีความเป็นอิสระและสามารถนำตนเองได้
3. มีความสามารถที่จะสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ ได้ดีเพื่อที่จะใช้บุคคลเหล่านี้เป็นเสมือนสิ่งสะท้อนให้ทราบถึง ความต้องการในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง การเรียนรู้และการช่วยเหลือบุคคลอื่น และการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านั้น
4. มีความสามารถในการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้อย่างสมจริง โดยความช่วยเหลือจากผู้อื่น
5. มีความสามารถในการแปลงความต้องการในการเรียนออกมาเป็นจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ในรูปแบบที่อาจจะทำให้การประเมินผลสำเร็จนั้นเป็นไปได้
6. มีความสามารถในการโยงความสัมพันธ์กับผู้สอน ใช้ประโยชน์จากผู้สอนในการทำเรื่องยากให้ง่ายขึ้น
7. มีความสามารถในการหาบุคคล และแหล่งเอกสาร วิทยากรที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
8. มีความสามารถในการเลือกแผนการเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้ประโยชน์จากแหล่งวิทยาการและมีความคิดริเริ่มในการวางแผนนโยบายอย่างมีทักษะความชำนาญ

9. มีความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำผลของข้อค้นพบต่าง ๆ ไปใช้อย่างเหมาะสม

สเคเจอร์(Skager 1978, pp. 24-25 อ้างอิงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2546, หน้า 16)

ได้อธิบายลักษณะของผู้เรียนรู้ด้วยการนำตนเองไว้ 7 ประการ คือ

1. เป็นผู้ยอมรับตนเอง (self-acceptance) หมายถึง มีทัศนคติต่อตนเองในด้านการเป็นผู้เรียน
2. มีความสามารถในการวางแผนการเรียนรู้ (planfulness) ซึ่งประกอบด้วย
 - 2.2.1 สามารถวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง
 - 2.2.2 วางจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมกับตนเอง ให้สอดคล้องกับความต้องการที่ตั้งไว้
 - 2.2.3 มีความสามารถในการวางแผนกลยุทธ์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน
3. มีแรงจูงใจภายใน (intrinsic motivation) เป็นผู้เรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียนอยู่ในตัวเอง จะสามารถเรียนรู้โดยปราศจากสิ่งที่คุณควบคุมภายนอก เช่น รางวัล การถูกตำหนิ ถูกลงโทษ หรือเรียนเพื่อต้องการวุฒิปริญญาหรือตำแหน่ง
4. มีการประเมินผลตนเอง (internalized evaluation) สามารถที่จะประเมินตนเองได้ว่าจะเรียนได้ดีแค่ไหน โดยอาจขอให้ผู้อื่นประเมินการเรียนรู้ของตนเองก็ได้ ซึ่งผู้เรียนจะยอมรับการประเมินผลภายนอกว่าถูกต้อง ก็ต่อเมื่อผู้ประเมินมีความคิดอย่างอิสระ และการประเมินสอดคล้องกับสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นจริงอยู่ในขณะนั้น
5. การเปิดกว้างต่อประสบการณ์(openness to experience) ผู้เรียนที่นำประสบการณ์เข้ามาใช้ในกิจกรรมชนิดใหม่ ๆ อาจจะสะท้อนการเรียนรู้ หรือการจัดวางเป้าหมาย โดยจะมีเหตุผลหรือไม่ก็ได้ ในการที่จะเข้าไปทำ กิจกรรมใหม่ ๆ ความใคร่รู้ ความอดทนต่อปัญหาที่ยังสงสัย การชอบสิ่งที่ยุ่งยากสับสน และการเรียนอย่างสนุก จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำ กิจกรรมใหม่ ๆ และทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ ๆ ด้วย
6. มีความยืดหยุ่น (flexibility) มีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ มีความเต็มใจที่เปลี่ยนแปลงเป้าหมายหรือวิธีการเรียน และใช้ระบบการเข้าถึงปัญหา โดยใช้ทักษะการสำรวจ การลองผิดลองถูก ซึ่งไม่ได้แสดงถึงการขาดความตั้งใจที่จะเรียนรู้ ความล้มเหลวจะได้รับการนำมาปรับปรุงแก้ไขมากกว่าที่จะยอมแพ้หรือยกเลิก

7. การเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) ผู้เรียนที่ดูแลตนเองได้ เลือกที่จะผูกพันกับรูปแบบของการเรียนรู้แบบใดแบบหนึ่ง ผู้เรียนสามารถจัดการกับปัญหาตามเวลาที่กำหนดโดยพิจารณาถึงสิ่งที่ต้องการว่า ลักษณะการเรียนแบบใดที่มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับได้

ทัช (Tough1979, unpagged อ้างถึงใน สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน, 2526, หน้า 35) กล่าวถึง ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. การตัดสินใจว่า ในกระบวนการเรียนรู้นั้น อะไรที่เป็นความรู้ ทักษะที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนอาจมองหาข้อผิดพลาด และจุดอ่อนของความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาทั้งด้านทักษะและรูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบัน

2. การตัดสินใจที่จะเรียนรู้กิจกรรมเฉพาะอย่าง อย่างไร วิธีการ แหล่งวิชาการ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียนมีอะไรบ้าง ผู้เรียนจะต้องทราบว่าตนเองมีความต้องการเฉพาะด้านอะไร เกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกแหล่งวิทยาการการเรียนรู้เฉพาะอย่าง การรวบรวมความรู้ ข้อเท็จจริง ข้อได้เปรียบ เสียเปรียบ การเข้าถึงระดับ และความเหมาะสมของแหล่งวิทยาการหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน ผู้เรียนอาจดูหนังสือหรือบทความในห้องสมุด หรือ ร้านขายหนังสือก่อนเลือกสิ่งที่เหมาะสมที่สุด ในกรณีที่เป็นแหล่งวิทยาการบุคคล อาจตัดสินใจว่าบุคคลประเภทใด อาจให้เนื้อหาวิชาที่ต้องการได้ และพยายามหาบุคคลเหล่านั้น ซึ่งเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมที่สุด

3. ตัดสินใจว่าจะเรียนที่ใด ผู้เรียนอาจจะเลือกบริเวณที่เงียบสงบ สะดวก สบาย และไม่มีผู้ใดมารบกวนหรืออาจจะต้องการสถานที่ ซึ่งมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก หรือ แหล่งวิทยาการที่อาจให้ความสะดวก

4. วางเป้าหมายและกำหนดระยะเวลาการทำงานที่แน่นอน

5. ตัดสินใจว่าจะเริ่มเรียนเรื่องใด เมื่อใด

6. ตัดสินใจว่าช่วงระยะเวลาใด เนื้อหาควรจะทำไปทางใด

7. พยายามหาเหตุผลที่เป็นอุปสรรค ที่จะทำให้การเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จ หรือขั้นตอนส่วนที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้อาจไม่มีประสิทธิภาพ

8. การหาเวลาสำหรับการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับการลดเวลา หรือ จัดเวลาให้เหมาะสมกับการทำงาน กิจกรรมในครอบครัวหรือการพักผ่อน โดยอาจขอร้องไม่ให้บุคคลอื่นรบกวนในเวลาที่กำลังศึกษา หรือขอร้องให้ผู้อื่นทำงานแทน

และในขณะเดียวกัน (Tough, 1979, unpagged) ได้พบว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น เป็นลักษณะที่พบได้ทั่วไป แต่สำหรับกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จสูงในการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะมีลักษณะพิเศษ ดังนี้

1. ตั้งเป้าหมายของการกระทำไว้ชัดเจน
2. รู้จักเลือกใช้ความรู้ และทักษะที่เหมาะสม
3. วางแผนการเรียนอย่างดี
4. เรียนได้โดยไม่เกินกำลังความสามารถ
5. มีความมุ่งมั่นพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ของตน และมีความ
อยากรู้ อยากรูเห็น ขณะเดียวกันคนเหล่านี้ยังชอบงานที่ตนเองทำอยู่
6. เข้าใจและยอมรับในคุณลักษณะของตนเอง และไม่พอใจกับสภาพของตนใน
ปัจจุบัน
7. มีความเชื่อมั่น กล้าหาญ ที่จะเปิดเผยตนเอง
8. มีความสนใจอย่างมีทิศทางแน่ชัด

เฮอร์เชย์ และบลานชาร์ด (Hersey and Blanchard, 1996, unpagged) ได้กล่าวถึง
ลักษณะของผู้เรียนที่ เรียนด้วยการเรียนการสอนด้วยการนำตนเองนั้น ผู้เรียนต้องปฏิบัติใน
กระบวนการเรียนด้วยตนเอง ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องการเรียนได้รวมทั้งการทำงานทุก
อย่างในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษาด้วยตนเองนั้นเป็นสิ่งที่สามารถสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนใน
ลักษณะนี้ได้ โดยเฮอร์เชย์และบลานชาร์ด (Hersey and Blanchard) ได้ศึกษาในเรื่องการเรียนด้วยการ
นำตนเอง และเสนอรูปแบบขั้นตอนที่นำไปสู่การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ตาราง 1 ขั้นตอนที่นำไปสู่การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

	ผู้เรียน	ผู้สอน	ตัวอย่างการกระทำ
ขั้นที่ 1	ผู้ฟังพา	ผู้มีอำนาจ , ผู้ฝึกฝน	ผู้สอนบรรยายเข้มงวดต่อผู้เรียนเพื่อให้ ผู้เรียนผ่านพ้น อุปสรรคในการเรียน
ขั้นที่ 2	ผู้เอาใจใส่	ผู้ให้แรงจูงใจ ผู้ชี้แนะ	ผู้สอนใช้กลยุทธ์ในการสอนแบบอภิปราย ร่วมกับ การบรรยาย
ขั้นที่ 3	ผู้มีปฏิสัมพันธ์	ผู้อำนวยความสะดวก	ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายร่วมกันอย่าง เสมอภาคหรือ การสอนแบบสัมมนาหรือ การสอนแบบโครงการ
ขั้นที่ 4	ผู้ศึกษาด้วยการเรียน ด้วยการนำตนเอง	ผู้ให้คำปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำ	ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นการปฏิบัติด้วย ตนเอง การทำงานด้วยตนเองหรือ การศึกษาด้วยตนเอง

ขั้นที่ 1 ผู้เรียนมีลักษณะพึ่งพาและการเรียนการสอนจะมีผู้สอนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ผู้เรียนจะมองว่าผู้สอนคือผู้ชำนาญในเรื่องที่ผู้เรียนต้องการที่จะเรียนรู้ ผู้สอนมีหน้าที่สอนและ ผู้เรียนจะปฏิบัติตามที่ผู้สอนมอบหมายทุกอย่างในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถประสบความสำเร็จในการเรียนจากการพึ่งพาผู้สอน

ขั้นที่ 2 ผู้เรียนควรมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทจากผู้พึ่งพาผู้สอนมาเป็นผู้เอาใจใส่ในเรื่องที่ต้องการเรียนรู้โดยผู้สอนควรใช้กลยุทธ์ในการสอนแบบอภิปรายร่วมกับการบรรยาย ผู้สอน ควรให้แรงจูงใจต่อผู้เรียนในการมีส่วนร่วมในการอภิปราย รายการสื่อการสอนในเรื่องการเรียนรู้ ใช้รูปแบบของการสื่อสาร 2 ทาง และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมอภิปรายในสิ่งที่เขาสนใจ และให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนเองตามความแตกต่างของผู้เรียน

ขั้นที่ 3 ผู้เรียนควรเปลี่ยนบทบาทผู้เอาใจใส่มาเป็นผู้ปฏิสัมพันธ์ ผู้เรียนควรใช้ทักษะ และ ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ในกระบวนการเรียน โดยผู้สอนและผู้เรียนควรร่วมอภิปรายในสิ่งที่ผู้เรียนต้องการเรียนอย่างเสมอภาคกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งกลยุทธ์ในการสอนควรเป็นวิธีการ สัมมนา หรือการสอนแบบโครงการในขั้นที่ 3 ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ความคิดแบบวิจารณ์ญาณและนำทักษะของแต่ละคนที่มีความแตกต่างกันมาใช้ในกระบวนการเรียน

ขั้นที่ 4 ผู้เรียนควรมีบทบาทของผู้เรียนด้วยวิธีการแบบการนำตนเองอย่างแท้จริงผู้เรียนควรสามารถตั้งวัตถุประสงค์ในการเรียน เลือกวิธีเรียน กำหนดเวลาเรียน หาแหล่งวิทยาการของ ความรู้ ทั้งที่เป็นบุคคล ตำราและสถานที่ได้ด้วยตนเองรวมทั้งสามารถประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง (สุนันทา สุวรรณศิลป์, 2544, หน้า 24) การเรียนการสอนแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะ ประสบความสำเร็จ ไม่ได้เลย ถ้าผู้เรียนห่างไกลจากผู้สอนบทบาทของผู้สอนจะเปลี่ยนไป สรุปคือ

- ผู้สอนคือผู้ให้คำแนะนำและปรึกษาแก่ผู้เรียนเพื่อการพัฒนาในสิ่งที่ผู้เรียนต้องการเรียน รวมทั้งเป็นผู้อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ให้แก่ผู้เรียน

- อภิปรายปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ กับผู้เรียน เพื่อความก้าวหน้าของการเรียนรู้
- ผลักดันให้มีความร่วมมือและปรึกษากันระหว่างผู้เรียนในสิ่งที่ต้องการเรียน
- ให้ความสำคัญกับผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปรึกษาหาหรือนอกห้องเรียนได้
ถึงแม้ บางครั้งอาจเป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่ผู้สอน

- ผู้สอนควรพัฒนาให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

- ให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้เรียน เพื่อการปรับปรุงตัวของผู้เรียน

- ผู้สอนควรกำหนดให้ผู้เรียนได้ประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง

รูปแบบขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าว เป็นขั้นตอนที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มจากการฟังผู้สอนในรูปแบบของการปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดประสบการณ์ขึ้นในตนเองและนำไปสู่การ

สมคิด อิศระวัฒน์ (2532, หน้า 76) ได้ระบุถึงลักษณะของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสรุปได้ดังนี้

1. สมักครใจที่จะเรียนด้วยตนเอง (voluntarily to learn) มิได้เกิดจากการบังคับ แต่มีเจตนาที่จะเรียนด้วยความอยากรู้

2. ตนเองเป็นแหล่งข้อมูลของตนเอง (self resourceful) นั่นคือผู้เรียนสามารถบอกได้ว่าสิ่งที่ตนต้องการจะเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการ หรือจำเป็นต้องใช้ มีอะไรบ้างสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ และวิธีประเมินผลการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ด้วยตนเอง (manager of change) ผู้เรียนต้องมีความตระหนักในความสามารถของตนเองว่าตัดสินใจได้ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และบทบาทในการเป็นผู้เรียนที่ดี

3. ผู้เรียนต้องรู้ “วิธีการที่จะเรียน” (know how to learn) นั่นคือ ผู้เรียนควรทราบขั้นตอนการเรียนรู้ของตนเอง รู้ว่าจะไปสู่จุดที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร นักการศึกษาไทย ที่ได้นำแบบวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง มาแปลและทำการศึกษากับผู้เรียนชาวไทยคนแรก คือ นรินทร์ บุญชู (2532) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยใช้แนวคิดของ Guglielmino โดยที่ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับสูงเพียง 2 ด้าน คือการเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ และการมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองที่เหลือ 6 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การมองอนาคตในแง่ดี มีความรักในการเรียน มโนภาพของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ มีความคิดสร้างสรรค์สามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา และมีความคิดริเริ่มและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง การศึกษาตัวแปรที่มีผลต่อการเรียนรู้พบว่า เพศ คณะที่ศึกษา และผลการศึกษาส่งผลให้ นักศึกษามีความแตกต่างในเรื่องการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ส่วนตัวแปรอื่น ๆ อีก 3 ด้าน คือ เหตุผลที่เข้าศึกษา วิธีการเรียน และการประกอบอาชีพขณะที่ศึกษา ไม่ส่งผลให้มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

สรุป ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะเป็นผู้กำหนดแนวทางการเรียน และมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง(นรินทร์ บุญชู, 2532, ไม่มีเลขหน้า) โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการ กำหนดจุดมุ่งหมาย วางแผนการเรียน แสวงหาแหล่งวิทยาการ และการประเมินผล ซึ่งในบางครั้งอาจต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นด้วยเช่นกัน

4. บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง บทบาทของผู้สอนต้องมีการปรับเปลี่ยน ซึ่งมีนักการศึกษาได้เสนอแนวความคิดในด้านบทบาทของผู้สอนไว้ดังต่อไปนี้

บอริท (Borich 1992, pp 288 –289 อ้างอิงใน ดวงใจ วัดปาน, 2548, หน้า 27)

กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนในการส่งเสริมการเรียนรู้ ด้วยการนำตนเองว่า มีดังนี้

1. ผู้สอนให้ผู้เรียนรู้จักใช้ยุทธวิธีคิดในการเรียนรู้
2. อธิบายให้ผู้เรียนนำยุทธวิธีในการเรียนไปใช้ในการคิดแก้ปัญหาจริงได้
3. กระตุ้นผู้เรียนให้กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการเรียนศึกษาข้อมูลโดยให้ผู้เรียน

คิด อย่างอิสระและคิดวิธีทำความเข้าใจได้ด้วยตนเอง

4. ค่อย ๆ เปลี่ยนความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการทำแบบฝึกหัดการสนทนา ถามตอบหรือการอภิปรายซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีรูปแบบการคิดที่ซับซ้อนขึ้น

5. ตักเตือนและแก้ไขการตอบสนองของผู้เรียนตามโอกาสอันควร เดอจอย และ

เฮอร์แมน (DeJoy and Herrmann, 1993, p 170) กล่าวถึงบทบาทของผู้สอน จะต้องช่วยลดความกังวลของผู้เรียน โดยให้ทำความเข้าใจกับสื่อการเรียน เน้นให้ผู้เรียนทราบว่า บุคคลมีอัตราการเรียนรู้ต่างกันขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ผู้สอนต้องมีเจตคติที่ดีต่อ ผู้เรียนยอมรับนับถือ เข้าใจ เห็นใจและให้เกียรติผู้เรียน

การเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จะเน้นบทบาทของผู้เรียนซึ่ง (Knowles, 1975, p. 47) ได้สรุปบทบาทของผู้เรียนด้วยการนำตนเอง ไว้ดังนี้

1. การเรียนด้วยการนำตนเอง ควรเริ่มจากการที่ผู้เรียน มีความต้องการที่จะเรียนในสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อการพัฒนาทักษะ ความรู้ สำหรับการพัฒนาชีวิตและการงานอาชีพของตนเอง

2. การเตรียมตัวของผู้เรียน คือ ผู้เรียนจะต้องศึกษาหลักการ จุดมุ่งหมายและโครงสร้างของหลักสูตร รายวิชาและจุดประสงค์ของรายวิชาที่สอน

3. ผู้เรียนควรจัดเนื้อหาวิชาด้วยตนเอง ตามจำนวนคาบที่จัดไว้ในโครงสร้าง และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมลงไปที่ชัดเจนว่าจะให้บรรลุผลในด้านใดบ้าง เพื่อแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆแล้วและมีความคิดเห็นหรือทัศนคติในการนำไปใช้ในชีวิตและสภาพแวดล้อมด้วย

4. ผู้เรียนเป็นผู้วางแผนการเรียน และดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น ๆ ด้วยตนเอง เป็นสำคัญ โดยอาจจะขอคำแนะนำ ช่วยเหลือจากผู้ชำนาญการหรือเพื่อนในลักษณะของการร่วมมือกันทำงานได้เช่นกัน

5. การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองควรเป็นการประเมินผลร่วมกันระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน โดยครูและผู้เรียนร่วมกันตั้งเกณฑ์การประเมินร่วมกัน

เวนเบิร์ก (Wenbug 1972, p. 116 อ้างอิงใน สิริรัตน์ สัมพันธ์ยุทธ, 2540, หน้า 40) ได้สรุปความสำคัญและบทบาทของผู้เรียนด้วยการนำตนเอง ไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนรู้ได้จากสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระ หมายถึงผู้เรียนเป็นตัวของตัวเองไม่ถูกรับควบคุมจากบุคคลอื่นซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้น
2. ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้ค้นพบความจริงด้วยตนเอง
3. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการร่วมมือกัน การร่วมมือไม่ได้หมายถึง การเข้ากลุ่มอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการที่แต่ละฝ่ายช่วยเหลือส่งเสริม ซึ่งกันและกันในสถานการณ์การเรียนรู้โดยส่งการป้อนกลับ (feedback) ให้สมาชิกอื่นๆ ทราบสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนร่วมมือกัน คือ กระบวนการกลุ่ม
4. ผู้เรียนเรียนรู้จากภายในตัวออกมา หมายถึง การที่ผู้เรียนเรียนรู้โดยสร้างความรู้สึกลับบางอย่างเกี่ยวกับสิ่งที่จะเรียน ไม่ใช่เรียนโดยถูกกำหนดบางสิ่งบางอย่างเข้าไปในตัวผู้เรียน

สำหรับนักการศึกษาของไทยที่มีผลงานการค้นคว้าทางด้านนี้ คือ (ชิดชงค์ สนั่นหนาเนตร, 2542, หน้า 17) ได้อธิบายถึงการที่บุคคลใด ๆ จะสามารถเรียนรู้ด้วยการนำ ตนเองนั้น บุคคลนั้นควรมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ

1. สามารถกำหนดความต้องการการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
2. มีทัศนคติที่ดีต่อความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3. สามารถกำหนดเป้าหมายที่เหมาะสม
4. สามารถเลือกวิธีการเรียนรู้หรือปรับใช้วิธีการเรียนรู้ใหม่ๆ ในสถานการณ์ต่างๆ
5. ความสามารถทำให้ตนเองเกิดแรงจูงใจ และการควบคุมตนเอง
6. มีความยืดหยุ่นในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้และการเลือกวิธีเรียน
7. รู้ว่าตนเองจะเรียนอย่างไร และรู้จักจุดอ่อนจุดแข็งของตนเอง
8. มีความรู้และทักษะในการเรียนรู้

คุณสมบัตินี้กล่าวข้างต้น ผู้เรียนสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ด้วยตนเอง หรือด้วยความช่วยเหลือจากผู้สอน หรือผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งเป็นบทบาทที่สำคัญของผู้เรียนด้วยการนำตนเองในที่สุด

สรุป บทบาทของผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้กำหนดวิธีการเรียน วางแผนการเรียน วิเคราะห์ เรียนเรียง และสรุปผลด้วยตนเอง ภายใต้การอำนวยความสะดวกของครูผู้สอน ผู้เรียนควรมีแนวความคิดเป็นของตนเองและสามารถคิดได้ด้วยตนเอง จะมีประโยชน์มากกว่าคอยให้

ผู้หนึ่งบงการให้คิด หรือคิดตามแนวคิดของผู้อื่น ในที่สุดผู้เรียนจะสามารถสร้างกฎเกณฑ์ และข้อสรุปต่าง ๆ ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

5. องค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การ์สัน (Garrison 1987, unpagged) ได้นำเสนอบทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง มีองค์ประกอบ 3 ประการ ซึ่งทั้งสามองค์ประกอบนี้มีความเชื่อมโยงกัน ได้แก่

1. การจัดการด้วยตนเอง (self-management) ได้แก่ กิจกรรมที่ต้องกระทำเป็นการจัดการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ การจัดการทรัพยากร หรือแหล่งความรู้

2. การควบคุมด้วยตนเอง (self-monitoring) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลการพัฒนาการด้านสติปัญญา เป็นการที่บุคคลสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่ และเก่าเข้าด้วยกันเป็นความรับผิดชอบของผู้เรียนในการบูรณาการความรู้ และพัฒนาความรู้ใหม่

3. แรงจูงใจ (motivation) นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการที่จะทำให้บุคคลริเริ่มก่อนที่จะเรียน และก้าวเข้าสู่กระบวนการเรียนนั้น ๆ แรงจูงใจจะมีอิทธิพลต่อการที่บุคคลจะสามารถบรรลุเป้าหมายในการเรียน แรงจูงใจนี้อาจจะเป็นแรงจูงใจที่เกิดจากภายนอกหรือแรงจูงใจจากภายในก็ได้

โนลล์ (Knowles 1975, pp. 40-47) ได้อธิบายถึง องค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไว้ดังนี้การวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง จะเริ่มต้นจากการให้ผู้เรียนแต่ละคนบอกความต้องการและความสนใจพิเศษของตนเองในการเรียน ให้เพื่อนอีกคนหนึ่งทำ หน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ และเพื่อนอีกคนหนึ่งทำ หน้าที่จดบันทึก กระทำ เช่นนี้หมุนเวียนไปจนครบทั้ง 3 คน ได้แสดงบทบาทครบ 3 ด้าน คือผู้เสนอความต้องการ ผู้ให้คำ ปรึกษา และผู้คอยจดบันทึกสังเกตการณ์ การเรียนรู้บทบาทดังกล่าวให้ประโยชน์อย่างยิ่งในการเรียนร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุก ๆ ด้าน

การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน โดยเริ่มต้นจากบทบาทของผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. ผู้เรียนควรศึกษาจุดมุ่งหมายของวิชา แล้วจึงเริ่มเขียนจุดมุ่งหมายในการเรียน

2. ผู้เรียนควรเขียนจุดมุ่งหมายให้แจ่มชัด เข้าใจได้ ไม่คลุมเครือ คนอื่นอ่านแล้วเข้าใจ

3. ผู้เรียนควรเน้นถึงพฤติกรรมที่ผู้เรียนคาดหวัง

4. ผู้เรียนควรกำหนดจุดมุ่งหมายที่สามารถวัดได้

5. การกำหนดจุดมุ่งหมายของผู้เรียนในแต่ละระดับ ควรมีความแตกต่างอย่างชัดเจน

การวางแผนการเรียนรู้ โดยผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ของวิชา ผู้เรียนควรวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับ ดังนี้

1. ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้กำหนดเกี่ยวกับการวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง
2. การวางแผนการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรเริ่มต้นจากผู้เรียนกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. ผู้เรียนเป็นผู้จัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน

4. ผู้เรียนเป็นผู้ระบุวิธีการเรียน เพื่อให้เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด

การแสวงหาแหล่งวิทยาการ เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าที่มีความสำคัญต่อการศึกษาในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ดังนี้

1. ประสบการณ์การเรียนรู้แต่ละด้านที่จัดให้ผู้เรียนสามารถแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมาย ความหมาย และความสำเร็จของประสบการณ์นั้น ๆ
2. แหล่งวิทยาการ เช่น ห้องสมุด วัด สถานีนามัย สามารถนำมาใช้ได้เหมาะสม

3. เลือกแหล่งวิทยาการให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน
4. มีการจัดสรรอย่างดี เหมาะสม กิจกรรมบางส่วนผู้เรียนจะเป็นผู้จัดการเองตามลำพัง และบางส่วนเป็นกิจกรรมที่จัดร่วมกันระหว่างครูกับผู้เรียน

การประเมินผล เป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนทราบถึงความก้าวหน้าในการเรียนของตนเองเป็นอย่างดี การประเมินผลจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ทั้งนี้จะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทศนคติ และค่านิยมซึ่งขั้นตอนในการประเมินผล มีดังนี้

1. กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ให้แน่ชัด
2. ดำเนินการทุกอย่าง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ขั้นตอนนี้สำคัญในการใช้ประเมินผลการเรียนการสอน

3. รวบรวมหลักฐาน การตัดสินใจจากการประเมินผลจะต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์และเชื่อถือได้

4. รวบรวมข้อมูลก่อนเรียน เพื่อเปรียบเทียบหลังเรียนว่าผู้เรียนก้าวหน้าไปเพียงใด

5. แหล่งของข้อมูล จะหาข้อมูลจากครูและผู้เรียนเป็นหลักในการประเมิน

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2541, หน้า 7) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองโดย ได้รับ ความช่วยเหลือจากผู้อื่น เช่น ครู เพื่อน ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบดังนี้

1. การวิเคราะห์ การกำหนดความต้องการของตนเอง
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน
3. การหาแหล่งวิทยาการ
4. การเลือกวิธีการเรียนและกิจกรรมการเรียน
5. กำหนดวิธีการประเมินผล

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ยอมรับสภาพความแตกต่าง ของ แต่ละบุคคล เป็นการเรียนรู้ที่เคารพในศักยภาพของผู้เรียนและเป็นการเรียนรู้ที่สนองต่อความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนโดยยอมรับว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตนเองได้ซึ่งลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

1. ลักษณะของผู้เรียนด้วยวิธีการเรียนแบบการนำตนเอง
2. ผู้สอนในฐานะผู้ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน
3. ผู้เรียนศึกษาด้วยการเรียนแบบการนำตนเอง
4. กระบวนการเรียนด้วยวิธีการศึกษาด้วยตนเอง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ คือ ผลจากการวิจัยของ(Gad, 1986, pp. 1993-A) ที่ได้ศึกษาการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของการฝึกอบรมในอนาคต กลุ่มตัวอย่างเป็นลูกจ้าง 132 คน จากหน่วยงานต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีความแตกต่างที่สำคัญใน ด้านความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของลูกจ้างแผนกต่าง ๆ บรรยากาศขององค์กรไม่ เกี่ยวข้องกับความพร้อมของลูกจ้าง แต่ตัวแปรบางตัว เช่น ระดับการศึกษา ระดับอายุไม่มีผลกระทบ โดยตรงต่อความพร้อม และข้อสรุปที่สำคัญคือ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จะเป็นตัวแปรที่สำคัญใน การฝึกอบรมในอนาคต

สรุป ในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้น ผู้เรียนจะต้องทำการวิเคราะห์ความต้องการที่ แท้จริงของตนเองให้ได้เสียก่อน แล้วจึงมากำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนให้มีความชัดเจนเพื่อจะได้ ดำเนินการไปสู่เป้าหมายนั้น ส่วนการวางแผนการเรียนก็ควรให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของ ตัวผู้เรียนเอง การแสวงหาแหล่งวิทยาการและสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้จะช่วยให้การเรียนรู้ ด้วยการนำตนเองประสบความสำเร็จ สำหรับการประเมินผลการเรียนจะช่วยให้ตัว ผู้เรียนเองทราบถึง

ความก้าวหน้า และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายในการเรียนที่คาดไว้แต่แรก

6. ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

ความพร้อมเป็นสภาวะของบุคคล ในการที่จะเรียนรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างบังเกิดผล ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จึงเป็นคุณลักษณะของบุคคลในสภาวะที่สามารถจะเรียนรู้ สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้อย่างดีด้วยความคิดริเริ่ม ความใฝ่เรียนใฝ่รู้ของตัวบุคคลนั้น ๆ (Guglielmino, 1977, pp. 61-69) ได้คิดและสร้างแบบวัดความพร้อมของผู้เรียนในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแบบวัดความพร้อมนี้มีชื่อเรียกว่า “ self - directed learning readiness scale” หรือเรียกชื่อย่อว่า “SDLRS” วัดได้จาก ความรู้สึก ความคิดเห็น หรือทัศนคติของบุคคล เกี่ยวกับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ซึ่ง Guglielmino ได้ทำ การศึกษาพบว่าองค์ประกอบความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ประกอบด้วย

1. การเปิดโอกาสสู่การเรียนรู้ (openness to learning opportunities) หมายถึง ความสนใจในการเรียนรู้มากกว่าผู้อื่น ความพึงพอใจกับความคิดริเริ่มของบุคคล ความรักในการเรียนรู้ และคาดหวังจะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ความสนใจหาแหล่งความรู้ การมีความอดทนในการหาคำตอบใน สิ่งที่ยังสงสัย ความสามารถในการยอมรับ และใช้ประโยชน์จากคำวิจารณ์ได้ การนำความสามารถด้าน สติปัญญามาใช้ได้ การมีความรู้สึกในด้านการรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง

2. ทัศนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ (self - concept as an effective learner) หมายถึง ความมั่นใจในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความสามารถในการจัดแบ่งเวลาให้ การเรียน มีระเบียบวินัยต่อตนเอง การมีความรู้เกี่ยวกับความต้องการการเรียนรู้ และแหล่งทรัพยากร ทางความรู้ และการมีทัศนคติต่อตนเองว่าเป็นผู้กระตือรือร้นในการเรียนรู้

3. ความคิดริเริ่มและมีอิสระในการเรียนรู้ (initiative and independence in learning) หมายถึง การแสวงหาคำตอบจากคำถามต่างๆ ชอบแสวงหาความรู้ ชอบมีส่วนร่วมในการ กำหนดประสบการณ์การเรียนรู้ มีความมั่นใจในความสามารถที่จะทำงานด้วยตนเองได้ดี รักการเรียนรู้ พยายามที่จะหาความรู้เพื่อทำความเข้าใจ รู้แหล่งทรัพยากรทางความรู้ มีความสามารถในการพัฒนา แผนการทำงานของตนเอง และมีความคิดริเริ่มในการเริ่มโครงการใหม่ๆ

4. ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง (informed acceptance of responsibility for one's own learning) หมายถึง การยอมรับผลจากการเรียนว่าตนเองมีสติปัญญา ปานกลาง หรือน้อยกว่าปานกลาง ความเต็มใจเรียนในสิ่งที่ยากหากเป็นเรื่องที่สนใจ และมีความ เชื่อมั่นในวิธีการเรียนและสืบสวนสอบสวนทางการศึกษา

5. ความรักในการเรียนรู้ (love of learning) หมายถึง การเป็นผู้ที่มีความ กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ชื่นชมต่อบุคคลที่ค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ มีความตั้งใจจริงที่จะ

ศึกษาหาความรู้ มีความใฝ่รู้ รักและใส่ใจในการเรียนรู้อยู่เสมอ สนุกสนานกับการแสวงหาความรู้ และมีความต้องการที่จะเรียนตลอดชีวิต

6. ความคิดสร้างสรรค์ (creativity) หมายถึง การเป็นผู้ชอบลองทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง สามารถคิดหาวิธีใหม่ๆ และหลากหลายในการแก้ปัญหา มีความอดทนและพยายามในการแก้ปัญหาที่ยุ่งยาก

7. การมองอนาคตในแง่ดี (positive orientation to the future) หมายถึง การมองตนเองว่าเป็นผู้เรียนตลอดชีวิต ชอบคิดถึงอนาคต เห็นปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทาย และไม่ใช่เครื่องหมายจะให้หยุดทำ

8. ความสามารถในการใช้ทักษะขั้นพื้นฐานและทักษะในการแก้ปัญหา (ability to use basic study skills and problem-solving skills) หมายถึง การเป็นผู้ที่มีความสามารถในการนำความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้อง และทักษะการสังเกต การตั้งโจทย์ปัญหา การตั้งสมมติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูลและการสรุปผลข้อมูล มาใช้ในการค้นหาข้อมูล และสามารถคิดหาวิธีแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง

สรุป ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นคุณลักษณะของบุคคลที่สามารถจะเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยวัดได้จากความรู้สึก และความคิดเห็นที่ผู้เรียนมีต่อการแสวงหาความรู้ และความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเองได้ตลอดเวลา ตามที่บุคคลต้องการและสนใจ

แนวคิดในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ด้วยเหตุที่เทคโนโลยีได้มีส่วนเปลี่ยนแปลงวิถีเดิมของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเองอย่างมากต่อรูปแบบชีวิตใหม่ ปรับตัวต่อชีวิตที่ต้องคิดเร็ว ปรับตัวต่อวัฒนธรรมใหม่ ๆ ปรับตัวต่อตัวเลือกต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตที่ดูจะเพิ่มขึ้นอย่างมากมาทั้งในด้านความเป็นอยู่ การใช้ง่าย การศึกษา และการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ต้องทำให้มนุษย์ต้องมีความฉลาด และระสนิยมในการเลือกสรร และใช้ประโยชน์จากข่าวสาร และเทคโนโลยีเพื่อหาโอกาส และทางเลือกที่ดีที่สุดให้กับตนเอง ครอบครัว และสังคมส่วนรวม ความเปลี่ยนแปลงของสังคมดังกล่าวทำให้มนุษย์มีความจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ สำหรับการดำรงชีวิตอยู่ตลอดเวลา และตราบไต่ยังมีชีวิตอยู่ มนุษย์จะต้องเรียนรู้อยู่เสมอและการเรียนนั้นจะต้องเกิดขึ้นโดยตัวของตนเองไม่มีใครเรียนแทนกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ (Barnard, 2000, p.31) ที่กล่าวว่า ศตวรรษที่ 21 จะเป็นศตวรรษแห่งการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และเชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นนอกเหนือจากวิธีการเรียนการสอนของครู ความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสารที่เพิ่มทวีขึ้น และมีความสลับซับซ้อนของเครือข่ายทางสังคมสมัยใหม่ และการปฏิรูปการทำงานขององค์กรจะทำให้การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีความสำคัญและมีบทบาทสูงขึ้น

ซึ่งกับที่ (Knowles, 1978, p.52) ได้คาดการณ์ไว้ว่า ใน ค.ศ. 2020 การจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาจะอยู่บนพื้นฐานหลักการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง และการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นแนวคิดที่สำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งเชื่อว่าการที่บุคคลมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะนำไปสู่การเป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ตลอดชีวิต ดังนั้น ทุกคนสังคมมีศักยภาพในการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองสูงขึ้นไปจะทำให้เกิดบุคคลแห่งการเรียนรู้ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจึงเป็นวิธีการเรียนอย่างหนึ่งที่เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่เปิดโอกาสให้บุคคลมีโอกาสเรียนรู้มากขึ้น และสามารถแสวงหาความรู้ และความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเองได้ตลอดเวลา ตามที่บุคคลต้องการและสนใจ และการที่บุคคลจะเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้น จะต้องมึลักษณะความพร้อมของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ด้าน คือ (Galbraith,Sisco and Guglielmino, 1997, p.125)

1. การเปิดโอกาสสู่การเรียนรู้ (openness to learning opportunities)
2. อัฒมโนทัศน์ของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ (self - concept as an effective learner)
3. ความคิดริเริ่มและมีอิสระในการเรียนรู้ (initiative and independence in learning)
4. ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง (informed acceptance of responsibility for one's own learning)
5. ความรักในการเรียนรู้ (love of learning)
6. ความคิดสร้างสรรค์ (creativity)
7. การมองอนาคตในแง่ดี (positive orientation to the future)
8. ความสามารถในการใช้ทักษะขั้นพื้นฐานและทักษะในการแก้ปัญหา (ability to use basic study skills and problem-solving skills)

สรุป แนวคิดในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนที่ชอบแสวงหาความรู้ ใฝ่รู้ รอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ และเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้หรือค้นพบด้วยตนเอง มีโอกาสคิด ตลอดจนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง เนื่องจากปัจจุบันนี้เทคโนโลยีสื่อสารมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนจะต้องศึกษาค้นคว้าจากแหล่งความรู้ที่หลากหลายด้วยตนเอง ให้ทันต่อเหตุการณ์ เพื่อพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างมีความ

การจัดการศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

1. ประวัติความเป็นมา

วันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2510 สภาวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้มีมติให้เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษา พิษณุโลก ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งเป็นทางการเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2510 คณะศึกษาศาสตร์ จึงจัดตั้งขึ้น พร้อมๆ กับการเป็น วิทยาลัยการศึกษา พิษณุโลกเนื่องจากวิทยาลัยการศึกษาเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตวิชาชีพรู ในระดับปริญญาเพียงสาขาเดียวเท่านั้น จนกระทั่งวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2517 ได้มีประกาศในราชกิจจานุเบกษา ให้ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษา ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาลัยวิชาการศึกษาที่เป็นสาขา ก็ได้รับการ ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒใหม่ด้วย แต่ยังคงเป็นสาขาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒวิทยาลัยการศึกษา พิษณุโลก ได้เปลี่ยนเป็น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขต พิษณุโลก และได้เปิดสอน 4 คณะ คือ 1)คณะศึกษาศาสตร์ 2)คณะมนุษยศาสตร์ 3)คณะวิทยาศาสตร์ 4)คณะสังคมศาสตร์

วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 เป็นวันประกาศพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยนเรศวรในราชกิจจานุเบกษาและ ถือเป็นวันสถาปนามหาวิทยาลัยนเรศวรนั้น คณะศึกษาศาสตร์เป็นคณะหนึ่งในการแบ่งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งมีส่วนราชการประกอบด้วย สำนักงานอธิการบดี บัณฑิตวิทยาลัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ และสำนักหอสมุด ปัจจุบันคณะศึกษาศาสตร์เป็นคณะหนึ่งในมหาวิทยาลัยนเรศวรที่มีคณะต่างๆ จำนวน 19 คณะ และมหาวิทยาลัยนเรศวรพะเยา ดังนี้ คณะเภสัชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ คณะสหเวชศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ คณะทันตแพทยศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ คณะนิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัยวิทยาลัยนานาชาติ วิทยาลัยพลังงานทดแทน

2. สภาพปัจจุบันของคณะศึกษาศาสตร์

คณะศึกษาศาสตร์ประกอบด้วย 3 ภาควิชา คือ ภาควิชาการศึกษา ภาควิชาบริหารและพัฒนการศึกษา ภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา และสำนักงานเลขานุการคณะ

ในปีการศึกษา 2550 มีหลักสูตรปริญญาตรี 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรการศึกษาบัณฑิต (หลักสูตร 4 ปี) หลักสูตรการศึกษาบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) และหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต 5 ปี (หลักสูตรคู่ขนาน) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต 4 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา สาขาวิชาการศึกษา และสาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา หลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต 4

สาขาวิชา คือ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน และหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คือ สาขาการศึกษา

ในปีการศึกษา 2550 คณะศึกษาศาสตร์ มีคณาจารย์จำนวนทั้งสิ้น 46 คน มีบุคลากรสายสนับสนุนจำนวน 44 คน มีนิสิตระดับปริญญาตรีจำนวน 618 คน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพครูจำนวน 51 คน ระดับปริญญาโทจำนวน 1,353 คนและระดับปริญญาเอกจำนวน 150คน

ในปีการศึกษา 2551 มีคณาจารย์รวมทั้งสิ้นจำนวน 50 คน มีหลักสูตรปริญญาตรี 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต (หลักสูตร 4 ปี) หลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต (หลักสูตร 5 ปี) และหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต 5 ปี (หลักสูตรคู่ขนาน)หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต 4 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา สาขาวิชาการศึกษา และสาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษาหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต 4 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนและหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คือ สาขาการศึกษา

ในปีการศึกษา 2551 คณะศึกษาศาสตร์ มีคณาจารย์จำนวนทั้งสิ้น 50 คน มีบุคลากรสายสนับสนุนจำนวน 45 คน มีนิสิต ระดับปริญญาตรีจำนวน 802 คน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพครูจำนวน 69 คน ระดับปริญญาโทจำนวน 877 คนและระดับปริญญาเอกจำนวน 170 คน มีอาคาร 2 อาคาร ได้แก่ อาคาร ED1 และ อาคาร ED2 โดยสำนักงานของ คณะตั้งอยู่ ณ อาคาร ED1 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

3. การบริหารและการจัดการศึกษา

ปัจจุบันภายใต้การบริหารงานของ รองศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ นพรัถ คณบดี คณะศึกษาศาสตร์ ได้แบ่งหน่วยงานภายใน ดังนี้ 1 สำนักงานเลขานุการ 3 ภาควิชา คือ ภาควิชาบริหารและพัฒนการศึกษา ภาควิชาการศึกษาและภาควิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา

4. การจัดการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ได้จัดการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ โดยเปิดสอนหลักสูตร ระดับปริญญาตรี การศึกษาระดับบัณฑิต (กศ.บ) ระดับปริญญาโท เปิดสอนหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม) ระดับปริญญาเอกเปิดสอนหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด) และหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด) และหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู

5. หลักสูตรที่เปิดสอน

5.5.1 ระดับปริญญาตรี

เปิดสอนหลักสูตร 5 ปี ได้แก่ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษาและสาขาวิชาการศึกษาดำเนินการในลักษณะหลักสูตรคู่ขนานใน 6 แขนงวิชา ได้แก่ แขนงวิชาเคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ วิทยาการคอมพิวเตอร์ พัฒนาสังคม และเปิดหลักสูตร 4 ปี ได้แก่ สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา

5.5.2 ระดับปริญญาโท

เปิดสอนในสาขาวิชาบริหารการศึกษา ประกอบด้วย 5 แขนงวิชา ได้แก่ แขนงวิชาการบริหารการศึกษา แขนงวิชาการบริหารจัดการกีฬา แขนงวิชาการบริหารอาชีวศึกษา แขนงวิชาการบริหารอุตสาหกรรมศึกษาและเทคโนโลยี แขนงวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา ประกอบด้วย 2 แขนงวิชา ได้แก่ แขนงเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา แขนงวิชาคอมพิวเตอร์ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ประกอบด้วย 2 แขนงวิชา ได้แก่ แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน แขนงวิชาการสอนอาชีวศึกษา สาขาวิจัยและประเมินผล ประกอบด้วย 3 แขนงวิชา ได้แก่ แขนงวิชาการวิจัยและพัฒนาการศึกษา แขนงวิชาวัดและประเมินผลการศึกษา แขนงวิชาการประกันคุณภาพการศึกษา สาขาวิชาการศึกษา ประกอบด้วย 2 แขนงวิชา ได้แก่ แขนงวิชาจิตวิทยาการแนะแนว แขนงวิชาภาวะผู้นำทางวิชาการ

5.5.3 ระดับปริญญาเอก

เปิดสอน 5 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาการบริหารการศึกษา สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา และสาขาวิชาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต(การศึกษา)

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

เพ็ญศรี สุขสวัสดิ์ (2543) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเองและแบบผู้นำของศึกษาการจังหวัด ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวม ศึกษาการจังหวัดมีระดับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง อยู่ในระดับสูงทั้ง 8 ด้าน เรียงจากมากไปน้อย คือ รักการเรียนรู้ การมองอนาคตในแง่ดี ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง มโนภาพต่อตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ความสามารถใช้ทักษะศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ไขปัญหา ความคิดริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้ การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์

ดร.ณรรณ ปราบพาล (2543) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาปริญญาโท ภาคพิเศษ กรุงเทพมหานคร คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาปริญญาโท ภาคพิเศษ กรุงเทพมหานคร คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มีลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเรียงองค์ประกอบทั้ง 8 ด้าน มี 4 องค์ประกอบ อยู่ในระดับสูง คือ การเปิดใจรับโอกาสที่จะเรียน มองอนาคตในแง่ดี มีความรักที่จะเรียนและมีความรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลางมี 4 องค์ประกอบ ที่มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลางมี 4 องค์ประกอบ คือ ความคิดริเริ่มมีอิสระในการเรียนมีความคิดสร้างสรรค์มีทักษะที่จำเป็นในการเรียนและการแก้ปัญหาและเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นผู้เรียนที่ดีที่สุด ส่วนค่าเฉลี่ยระดับต่ำนั้นไม่มีการศึกษาตัวแปรที่มีผลต่อการเรียนรู้พบว่า เพศ อายุ สาขาวิชา ผลการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ ระยะเวลาการทำงาน ล้วนไม่มีความแตกต่างต่อลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาปริญญาโท ภาคพิเศษ กรุงเทพมหานคร

เส็งยมจิตร เรื่องมณีชัชวาล (2543) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมทุกองค์ประกอบมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง เพื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง 5 องค์ประกอบ คือ การเปิดใจรับโอกาสที่จะเรียน การมองอนาคตในแง่ดี มีความรับผิดชอบต่อการเรียนของตน มีความรักที่จะเรียน และมีทักษะที่จำเป็นในการเรียนและการแก้ปัญหา ในการเปรียบเทียบตัวแปรอิสระ ด้านเพศ พบว่า นักศึกษาผู้หญิงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผู้ชาย ใน 2 องค์ประกอบ คือ มีความรักที่จะเรียน และมีความคิดสร้างสรรค์ การเปรียบเทียบตามอายุ ผลการศึกษา และลักษณะการประกอบอาชีพ ขณะศึกษา ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จิระวัฒน์ ยุวอมรพิทักษ์ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 5 ด้านคือ การวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน การประเมินผลการเรียน การแสวงหาแหล่งวิทยาการ การวางแผน และเมื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองจำแนกตาม เพศ อายุ สาขาวิชาที่ศึกษา และวิธีการเรียนพบว่า มีลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไม่แตกต่างกันมีเพียงวิธีการเรียนที่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ฐฎา ไกรวัฒน์พงศ์ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพร้อมใน

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง พิจารณาตาม 8 องค์ประกอบ พบว่าอยู่ในระดับค่อนข้างสูงทุกด้าน ยกเว้นด้านความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อศึกษาความพร้อมในการนำตนเองกับปัจจัยของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าอยู่ในระดับสูงทุกปัจจัย

2. งานวิจัยต่างประเทศ

โมแรด (Mourad, 1978, pp. 2002-A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของระดับการศึกษา เพศ และความคิดริเริ่มด้านความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ของนักเรียนที่มีสติปัญญาเป็นเลิศ ผลการวิจัยพบว่า คะแนน SDLES สัมพันธ์กับคะแนน TTCT และเมื่อจำแนกนักเรียนออกตามระดับการศึกษา คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แยกตามเพศ พบว่า องค์ประกอบ ด้านมโนคติของตนเองในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ จะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเพศ องค์ประกอบด้านความสามารถในการใช้ทักษะเบื้องต้นในการศึกษาและทักษะในการแก้ปัญหา มีความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษา โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีคะแนนสูงกว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น เมื่อแยกตามเพศในลักษณะรวม นักเรียนชายและหญิงมีคะแนนเท่ากันในด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง แต่ นักเรียนชายมีคะแนนสูงกว่าในองค์ประกอบด้านความคิดสร้างสรรค์

บ็อกซ์ (Box, 1983, pp. 679-A) ได้ศึกษาลักษณะความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาที่กำลังเรียนอยู่ และผู้ที่สำเร็จการศึกษาด้านโปรแกรมพยาบาลจาก Tulsa Junior College เมือง Tulsa มลรัฐ Oklahoma กลุ่มตัวอย่างจำนวน 477 เป็นเครื่องมือในการศึกษา ผลการวิจัยพบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบ โดย อายุ และเพศแต่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ในด้านคะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับเกรดเฉลี่ยสะสม

เกรย์ (Grey, 1986, pp. 68-69) ได้ศึกษาการใช้เครื่องมือ SDLRS มีความสัมพันธ์กับการเลือกการเปลี่ยนแปลงองค์การ โดยใช้เครื่องมือนี้กับผู้จัดการโทรศัพท์ฮ่องกง ในเรื่องของระดับการจัดการ และประเมินการปฏิบัติงานของการจัดการ และความเข้าใจในเรื่องความสามารถในการแก้ปัญหาความคิดริเริ่ม และระดับความเปลี่ยนแปลงความต้องการในการเปลี่ยนงาน คะแนนที่ได้จะนำไปเปรียบเทียบกับกลุ่มการเปลี่ยนแปลงของประชากร ผลจากการวิจัยพบว่า SDLRS มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับการเข้าร่วมในการจัดการและประเมินผลการปฏิบัติงานของการจัดการและความเข้าใจในเรื่องการแก้ปัญหา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ระดับการเปลี่ยนแปลงงานที่ต้องการกระทำ และระดับการศึกษา แต่มีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับเพศ อายุ หรือเชื้อชาติ

เจอร์ราร์ด เฮนรี ฮัดเพธ (Jerald Henry Hudspeth, 1992, p. 3514) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสอนของครูกับระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักเรียนในวิทยาลัยชุมชนในรัฐมอนทานา (Montana) จำนวน 3 แห่ง และในรัฐวอชิงตัน (Washington) จำนวน 1 แห่ง รวมทั้งศึกษาตัวแปรอื่นๆ ได้แก่ อายุ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในระดับมัธยมศึกษา เพศ และการศึกษาในมหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า อายุ เกรดเฉลี่ย และการเข้าศึกษาต่อในระดับวิทยาลัย มีผลต่อระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ส่วนวิธีการสอนของครูไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

ดอนนา ลิซ คลาวด์ (Donna Leach Cloud, 1993, p. 4170) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 กับระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้ปกครอง โดยใช้แบบวัดลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของ ลูซี เอ็ม กูกลีเอลมีโน (L.M. Lucy M. Guglielmino, 1977) พบว่า ระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักเรียนกับระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้ปกครองมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ โดยระดับนัยสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของเด็กชายกับผู้ปกครองสูงกว่าระดับนัยสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของเด็กหญิงกับผู้ปกครองสูง เมื่อทดสอบความรู้ของนักเรียนด้วยแบบทดสอบมาตรฐานพบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์สูงจะมีระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูงด้วย ระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของพ่อแม่ของนักเรียนคนเดียวกันมีความสัมพันธ์กัน นักเรียนที่มีระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูงส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีลูกคนเดียว

บูชาร์ด (Bouchard, 1994, Adstract) ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เน้นใครคือผู้ที่เรียน พวกเขาเรียนอะไร และเรียนอย่างไร พบว่า การเรียนรู้โดยการนำตนเองนั้นเป็นเพียงวิธีการ หรือตัวแปรหนึ่งเท่านั้น โดยเป็นตัวแปรทางการเรียน ทางด้านจิตวิทยา และมีระบบระเบียบเวลาศึกษาจึงมักพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงความสนใจทางด้านการวิจัยจากโครงการเรียนรู้ไปสู่ระดับผู้เรียน สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมการเรียน ลักษณะที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้โดยการนำตนเอง มี 3 อย่าง คือ 1) เกิดจากองค์ประกอบภายนอกที่มาครอบคลุมความต้องการของบุคคล 2) เกิดจากองค์ประกอบภายในโดยมีความต้องการทั้งที่เป็นสัญชาตญาณหรือความต้องการที่กำหนดขึ้นเอง 3) เป็นระบบของการนำเอาประสบการณ์ชีวิตกับกิจกรรมเข้าร่วมกันทั้ง 3 ลักษณะ จึงทำหน้าที่เป็นกรอบในการอธิบายการเรียนรู้โดยการนำตนเองของแต่ละบุคคล ว่าทำไม อย่างไรก็ตาม อะไรที่พวกเขาต้องเรียนรู้โดยการนำตนเอง

สรุป การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองถือเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อผู้เรียนในการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีความใฝ่รู้และรอบรู้ มีการวางแผนในการเรียน และ

นำไปสู่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นอีกแนวทางเลือกหนึ่งที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการฝึกฝนตนเองในการค้นคว้าด้วยตนเองและยังเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองต่อไป

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้เรียนในการเพิ่มประสิทธิภาพของผู้เรียน ให้มีความใฝ่รู้และรอบรู้และเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในด้านการวางแผน พัฒนา และปรับปรุงหลักสูตรของสถาบัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของนิสิต โดยนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมและปลูกฝังให้อยู่ในตัวผู้เรียนต่อไป จากการศึกษาวิจัยข้างต้นพบว่า ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดในการศึกษา ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิต ใน 8 ด้าน คือ 1) การเปิดโอกาสสู่การเรียนรู้ 2) อัตมโนทัศน์ของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ 3) ความคิดริเริ่มและมีอิสระในการเรียนรู้ 4) ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง 5) ความรักในการเรียนรู้ 6) ความคิดสร้างสรรค์ 7) การมองอนาคตในแง่ดี 8) ความสามารถในการใช้ทักษะขั้นพื้นฐานและทักษะในการแก้ปัญหา

กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

